

BUITEN

12^E JAARGANG N^O. 41.

ZATERDAG 12 OCTOBER 1918.

Foto C. Steenbergh.

GEZICHT VAN DEN ZEEDIJK OP DEN OUDEZIJDVORBURGWAL TE AMSTERDAM.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

GEZICHT VAN DEN ZEE DIJK OP DEN OUDEZIJDSDOOR- BURGWAL TE AMSTERDAM, ILLUSTRATIE	BLZ. 481
DE PELSJAGERS, DOOR HULBERT FOOTNER (6)	„ 482
DE „DUITSCH MICHEL“, DOOR F. W. DRIJVER	„ 483
DE WESTER- OF SINT GOMMARUSKERK TE ENKHUIZEN, DOOR MR. A. LOOSJES, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 484—488
MEISJE (GEDICHT), DOOR ERNST GROENEVELT	BLZ. 487
UIT HET ZIELELEVEN DER DIEREN, DOOR G. DE GRAAF	„ 487
PRECIES ALS DE MENSCHEN, DOOR JO DE VOS	„ 488
HET PAARD IN DE BEELDENDE KUNST (VERVOLG), DOOR A. V. L., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 489—491
UIT BEETHOVEN'S TESTAMENT VAN 6 OCTOBER 1802, OVER ZIJNE TOENEMENDE DOOFHEID, DOOR S.	„ 490
INTERLAKEN IN OORLOGSTIJD, DOOR HAGANUS	„ 490
PAULTJE, DOOR MADELEINE HEYDESTEN	BLZ. 491
HET VLAAMSCH LANDSCHAP BIJ HET BELGISCH FRONT, ILLUSTRATIE	„ 492

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie“ of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten“. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beteeftelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een aarverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

DE PELSJAGERS.

(6) EEN VERHAAL UIT ATHABASCA
DOOR HULBERT FOOTNER.

COLINA vond er een goede gelegenheid in om weg te gaan. Zij stond op.

Ambrose's gezicht betrok erg. „Moet u weg?“ vroeg hij. „Ik zal u later zeker officieel ontmoeten?“ zei ze.

Verwonderd sloeg hij zijn oogen naar haar op. „Ik heb in 't geheel niet aan een introductie gedacht,“ zei hij verlegen. „U moet weten, dat wij daar ginds nooit dames hebben.“

In het licht van zijn onzekerheid gevoelde Colina zich sterker. „O, wij zijn nu voldoende bij elkaar geïntroduceerd,“ zei ze achteloos.

„Maar... wat zou ik op het fort doen?“ vroeg hij. „Hoe kan ik u weer zien?“

Er lag enige spot in haar glimlach om zijn onnoozelheid.

„Dat moet u zelf maar uitvinden. U zult natuurlijk mijn vader een bezoek brengen; als u in zijn smaak valt zal hij u mee naar huis nemen om te eten.“

Ambrose glimlachte flauwtjes. „Dat zal hij nooit doen,“ zei hij.

„Waarom niet?“ vroeg Colina.

„Mijn compagnon en ik zijn vrijhandelaars,“ legde hij uit, „de eenige vrijhandelaars van enig belang in het gebied van de Maatschappij. Zij zijn ons natuurlijk vijandig gezind.“

„Maar zaken en gastvrijheid hebben niets met elkaar te maken,“ antwoordde Colina.

„U weet niet hoe hard de menschen tegen elkaar zijn in den bonthandel,“ zei hij.

„U kent mijn vader niet,“ protesteerde ze.

„Alleen van hooren zeggen,“ antwoordde Ambrose.

De beteekenis, welke hij in zijn stem legde, ging niet voor haar verloren. Haar wangen werden warm. „Het is iets van zelfsprekends, dat alle blanken die op de post komen, bij ons dineeren,“ zei ze. „Op die gastvrijheid hebt u recht. Ik inviteer u nu namens hem.“

„Ik had liever, dat u eerst eens met hem over mij sprak,“ zei Ambrose.

Dit maakte Colina werkelijk boos. „Ik raadpleeg hem niet over huishoudelijke zaken,“ zei ze stijf.

„Natuurlijk niet,“ antwoordde Ambrose; „maar in dit geval zou ik me meer op mijn gemak voelen, als u eerst met hem sprak.“

„Bent u bang voor hem?“ vroeg ze met opgetrokken wenkbrauwen.

„Neen,“ antwoordde Ambrose kalm, „maar ik wil u niet in moeilijkheden brengen.“

Colina sloeg haar oogen plotseling neer. „Dank u,“ zei ze, „u behoeft niet ongerust te zijn. U moet maar komen. We eten om zeven uur.“

„Ik zal komen,“ antwoordde hij.

Ze zat nu te paard. Toen zij Ginger den teugel gaf, nam Ambrose handig haar hand en drukte er een kus op. Ze vond het niet onaangenaam. Als hij aanmatigend geweest was, zou ze woedend geworden zijn.

Terwijl ze naar huis reed werd ze een weinig geplaagd door twijfel aan de juistheid van haar conclusie, dat hij dom was. Had hij het er niet op aangelegd haar boos te maken en om geïnviteerd te worden? Maar zoo goed kon hij haar toch nog niet kennen! „Hoe het ook zij, hij komt!“, dacht ze met een gewaarwording van voldoening, welke ze maar niet nader onderzocht. „Ik zal toilet maken en mijn parelsnoer omdoen. Aan mijn eigen tafel gaat dat best — en vader is er bij! We zullen zien!“

HOOFDSTUK V.

HET DINER.

Colina zag haar vader eerst toen hij uit het magazijn thuis kwam om te eten. Zij was reeds in avondtoilet en bezig de tafel te schikken. John Gaviller's oogen glansden goedkeurend, toen hij haar zoo mooi gekleed zag. Zwarte zijde stond mooi bij haar blonde schoonheid. Zooals menige man zou doen, meende hij, dat al de buitengewone voorbereidselen voor hem waren. Hij meende, dat het een soort van vredespoging van Colina was.

„Wel,“ begon hij grappig — om zijn verwondering te verbergen bij het zien van de drie borden, „wie komt er?“

Colina, die zich vol aandacht wijdde aan het bloemstuk midden op de tafel, vroeg zich af of haar vader Ambrose Doane zou ontmoet hebben. Zij deed hem kort en achteloos verslag van haar avontuur, zonder den naam van hun gast te noemen.

„Maar wie is het?“ vroeg hij.

Zij antwoordde een weinig aarzelend: „Ambrose Doane van Moultrie.“

Er kwam een kleine verandering op Gaviller's gezicht. „Hm!“ zei hij zonder zich bloot te geven.

„Ziet de tafel er niet aardig uit?“ vroeg Colina vlug.

„Zeer aardig,“ zei hij.

„Wij moeten onszelf nu en dan eens bewijzen, dat wij geen wilden zijn.“

„Natuurlijk! Wil je, dat ik toilet maak?“

Ofschoon Colina haar vader nog niet aangezien had, voelde zij vijandschap in de atmosfeer. Zij liet zich tot een complimentje verleiden. „Je bent altijd goed gekleed,“ zei ze, terwijl ze tegen hem glimlachte.

„Hm!“ zei Gaviller weer. „Roep me maar als je klaar bent.“ Hij ging naar zijn bibliotheek.

Colina ademde vrijer. Tot zoover was alles in orde. Ambrose Doane had haar vader nog niet opgezocht. Hij was toch niet zoo onnoozel als zij wel gedacht had. Hij steeg er om in haar achting.

Toen zij de deurbel hoorde — Gaviller's huis was het eenige huis ten noorden van het Caribou-meer dat een bel had — verwonderde haar hart haar met zijn gebons. Snel liep ze naar haar eigen kamer. Ambrose moest, overeenkomstig reeds vroeger gegeven instructies, in den salon gelaten worden.

Een ander wonder van Gaviller's huis was de lange op den grond staande spiegel, welke voor Colina aangeschaft was. Daar ging ze nu heen. De spiegel ontving haar vriendelijk. Haar blanke huid kwam prachtig uit bij het gitzwart van haar zacht geplooid kleed. Het halssnoer zou ze toch maar af laten. Het effect was beter zonder versierselen. Haar gezicht deed haar wanhopig; haar oogen waren niet helder en onzeker; haar gezicht veranderde telkens van kleur en haar mond kon ze niet dicht houden.

„Jij dwaas! Jij dwaas!“ voer ze tegen zich zelf uit. „Een man, dien je ééns gezien hebt! Hij zal je minachten!“

Zij kon het diner niet langer uitstellen. Moed vattende ging ze de kamer uit. Een laatste blik in den spiegel vermeerdeerde haar moed. Mooi was ze toch en mooi gekleed ook. Langzaam ging ze de trap af, bij elke stap tegen zichzelf fluisterend: „Houd je goed!“

Ofschoon buiten de zon nog scheen, werden elken avond op dit uur, om een gril van Colina, de blinden gesloten en de lampen aangestoken. De salon werd door een enkele hooge staande lamp met een gele kap verlicht. Ambrose stond in het midden van de kamer. Hij had andere kleeren aangetrokken. Zijn costuum was eenigszins gekreukeld en zijn schoenen waren ongepoetst, doch hij zag er niet zoo slecht uit als hij dacht. Toen hij Colina zag, hield hij den adem in en werd hij bleek. Zijn oogen werden grooter en drukten ontzag uit. Colina gevoelde zich plotseling verlicht.

„U hebt dus durven komen?“ vroeg ze met een achtelooze glimlach.

Hij antwoordde niet. Klaarblijkelijk kon hij niet antwoorden. Hij stond als aan den grond genageld. Colina was eerst voornemens geweest hem een hand te geven, doch plotseling veranderde zij van plan. Inplaats daarvan ging ze met grooten overmoed, verdie op. Zij voelde, dat zijn eerlijke verraste oogen haar volgden en een gevoel van genot doortilde haar.

„Hebt u mijn vader niet gezien?”
 Ambrose vermande zich en antwoordde: „neen.”
 „Ik dacht, dat u hem vanmiddag wel gezien zoudt hebben,” zei ze vriendelijk plagend.
 Zijn openhartigheid ontwapende haar. „Ik bleef aan de rivier wachten,” zei hij. „Ik wilde alles vermijden wat dezen avond zou kunnen bederven.”
 „Wat hebt u een slechte meening van mijn goeden vader!” zei Colina.
 „Weet hij, dat ik kom?”
 „Zeker.”
 „Wat zei hij?”
 „Niets. Wat zou hij zeggen?”
 „Hij heeft er zich op beroemd, dat geen vrijhandelaar ooit een voet op zijn gebied heeft durven zetten.”
 „Dat geloof ik niet. Dat is niets voor hem. Kom mee en u zult zelf zien.”

„Wacht!” zei Ambrose vlug. „Een oogenblik.”
 Colina zag hem verwonderd aan.
 „U weet niet wat dit voor mij beteekent!” ging hij voort, zijn gloeiende ernstige oogen op de hare gericht. „De salon van een dame! Een lamp met zacht mooi licht! En U zooals U er uitziet! Ik... ik was er niet op voorbereid!”
 Colina lachte zacht. Een groote teederheid voor hem vervulde haar.

Ambrose stond nog op de plaats, waar ze hem aangetroffen had. „Het is niet fair,” ging hij voort. „U hebt dat niet noodig! Het brengt een man van zijn stuk en verhindert hem tot zijn recht te komen.”

Dit waren gewone galante praatjes — en toch was het iets anders. Colina was gestreeld. „Kom mee!” zei ze luchtig. „Vader is net een beer, als hij op zijn eten moet wachten.”

De twee mannen schudden elkaar hartelijk en vriendelijk de hand. Als er een andere man bij was, gevoelde Ambrose zich geheel op zijn gemak. Het deed Colina goed te zien hoe flink de jonge man zich tegenover den ouden bekenden koopman gedroeg. Zij namen plaats aan tafel en alles ging prachtig. Hetzij Ambrose de stille vijandschap van zijn minzamen gastheer voelde en er door aangespoord werd, hetzij om andere reden, hij werd plotseling onderhoudend. Wanneer haar vader toezag, keek hij altijd naar haar oor, haar kin, haar goudkleurig haar en nooit in haar oogen, als hij tegen haar sprak.

Schijnbaar zag John Gaviller ook nooit naar haar, doch Colina wist, dat hij haar nauwlettend gadesloeg. Zij was niet veront-rust. Zij beheerschte zich goed en er was niets te ontdekken in haar beleefd-vriendelijke, eenigszins spottende gelaatsuit-drukking, dat den meest bezorgden vader ongerust kon maken. Onder de grappen, het lachen en de vriendelijke gezegden gedurende het diner, kwamen er kleine electriche schokjes van gevaar, welke Colina's neusvleugels deden trillen. Zij hield wel van een weinig gevaar.

Het was niet gemakkelijk de conversatie langs onschuldige banen te leiden; aan elken kant waren er gevaren. Zaken, poli-tiek en plaatselijke onderwerpen waren om voor de hand liggende redenen uit den boeze. Meer dan eens dreigde een botsing te ontstaan, zooals toen ze over Indianen begonnen te spreken.

Ambrose had de anecdote van Tom Beavertail verhaald, die, toen hij voor de eerste keer een stoomboot gezien had, een water-rad voor zijn cano gemaakt had en zich door zijn zoons op het meer liet rondvaren.

„Juist iets voor hem!” zeide John Gaviller met voorgewenden spot. „Vindingrijk in volkomen nuttelooze zaken! Lichtzinnig als een schooljongen.”

„Maar ik houd van schooljongens!” protesteerde Ambrose. „Het is nog niet zoo lang geleden, dat ik zelf een schooljongen was.”

„Schooljongen is een te goed woord,” zeide Gaviller. „Zeg maar aap.”

„Toch voel ik er wel iets voor,” antwoordde Ambrose glim-lachend.
 „Hoe lang bent u al in het noorden?”

„Twee jaar.”

„Ik heb al dertig jaar met hen omgegaan,” zeide Gaviller op een toon, welke duidelijk liet uitkomen, dat hij het onder-werp als afgehandeld beschouwde.

Ambrose wilde zich het zwijgen niet laten opleggen. De weel-derig ingerichte kamer rondkijkende, gevoelde hij de neiging opkomen om op te merken, dat het verachte ras hem er aardig boven op geholpen had, doch hij beheerschte zich.

„Soms geloof ik, dat wij hen nooit in staat stellen tot hun recht te komen,” zei hij vergoelijkend. „Het zijn net schooljongens, zooals u zegt. De meeste moeite, die we met hen hebben, wordt veroorzaakt door het feit, dat iedereen hen tot kwaad kan verleiden, net als jongens. Wij kunnen hen beter begrijpen, als we bedenken, waar we zelf van hielden voor we de lange broek aantrokken.”

Gaviller trok zijn wenkbrauwen een weinig op, toen hij den vijf en twintig-jarige deze theorieën hoorde verkondigen.

„Zoo,” zei hij spottend, „in mijn tijd vond men een roede noodig om van jongens mannen te maken.”

Ambrose werd een weinig warm. „Zeker!” zei hij. „Maar alles hangt af van den geest waarmee ze aangewend wordt. Hoe kunnen we iets met hen beginnen, als we hen behandelen als straatvuil?”

„U kunt zeker goed met hen omgaan,” zei Gaviller droogjes.

„Peter Minot zegt dat tenminste,” antwoordde Ambrose een-voudig. „Daarom nam hij mij als compagnon.”

„Hij heeft een Cree getrouwd, nietwaar?” vroeg Gaviller on-verschillig.

Colina zag haar vader verwonderd aan. Volgens haar opvat-tingen was dit niet een fijn gezegde.

„Een halfbloed,” verbeterde Ambrose.

„Ja, ja, Eva Lajeunesse, herinner ik mij nu,” zei Gaviller.

„Zij was zeer bekend in den omtrek van het Caribou-meer eenige jaren geleden.”

Ambrose had moeite zich kalm te houden. „Zij is een goede vrouw voor hem,” zei hij loyaal.

„O, zonder twijfel,” antwoordde Gaviller minzaam. „Woont u bij hen in?”

„Ik woon in mijn eigen huis,” zei Ambrose stijf.

Colina haastte zich een ander onderwerp te beginnen. „De Indianenkinderen zijn komische schepseltjes,” merkte ze op. „Ik ging soms naar de school van de zendelingen om voor hen te zingen en te spelen. Ze geven er niet veel om. Een van de meis-jes vroeg mij om een haar. Eén haar was alles wat ze verlangde.”

De Indianenkinderen bleken een onschuldig onderwerp te zijn.

In John Gaviller's bibliotheek dronken ze koffie.

„Colina heeft die nieuwerwetsche gebruiken hier ingevoerd,” zei haar vader.

„Ze zijn goed,” antwoordde Ambrose sober.

Colina zag dat de hand, waarmee hij zijn lepeltje vasthield, een weinig beefde, en verwonderde zich er over. De zaak was, dat de gedachte wel bij hem moest opkomen: „Hoe dwaas van mij om te denken, dat zij met haar liefvallige en voorname ma-nieren ooit in mijn keet zou kunnen komen.” Hij zette de ont-zenuwende gedachte van zich af. „Ik kan een grooter huis bouwen, nietwaar?” vroeg hij zichzelf. „Hoe het ook zij, ik zal alles op het spel zetten om haar te krijgen.”

(Wordt vervolgd).

DE „DUITSCHÉ MICHEL”.

Gedurende de vier jaren van den huidige oorlog waren wij meer dan eens in de gelegenheid een spotprentje onder de oogen te krijgen, een onnoozel uitziend mannetje voorstellend, met de Duitse pijp in den mond en een boerenmuts, model ouder-wetsche slaapmuts, op het hoofd. Het was de „Duitse Michel,” die dienst moest doen als personificatie van het Duitse volk. Vanwaar deze, in schertsenden, ietwat minachtenden zin ge-bruikte, benaming?

In „Buiten” van 28 September j.l. wees ik er op, hoe de Aartsengel Michaël genoemd is de „eerste soldaat.” Onder zijn protectie stelden zich bij voorkeur de Duitse soldaten. Het is bekend hoe de Duitschers in het jaar 933 aan de Unstrut, zij-rivier van de Saale, tegen de Hongaren streden onder den banier van den Aartsengel-Drakendooder. In de elfde eeuw moest hij echter plaats maken voor den adelaar, den aan Wodan geheilig-den vogel. Evenwel bleef Michaël de „Protector Germaniae.”

In 1551 geloofden de Maagdeburgers dat de vijand op de vlucht geslagen was omdat hij Michaël op een wit ros voor hen uit had zien rijden — evenals Wodan berijdt Michaël in de volksverbeel-ding een schimmel —. Misschien heeft dit feit wel aanleiding gegeven tot het zoogenaamde „Michaëlsgelach,” hetwelk aan het bekende Paaschgelach doet denken en daarin bestond dat op den naamdag van den heilige, na de preek, in den Dom een gouden haan op het orgel driemaal kraaide en daarna de ge-loovigen in een uitbundig gelach losbarstten.

Hoe dit zij, zooveel is zeker, dat in het Germaansch Christen-dom Michaël in de plaats van Wodan trad. Verschillende functies van den heidenschen god gingen op den aartsengel over.

Michaël verving zoowel den oorlogs- als den dondergod der ouden, van welk laatste o. a. getuigt het oud Beiersche volks-rijmpje:

Donnert der Michl
 Viel Arbeit für die Stichel.

De gegeven voorbeelden zouden zich met vele laten vermeer-deren.

De groote vereering voor den Aartsengel blijkt o. a. ook daaruit dat tal van Duitse steden Michaël tot schutspatroom kozen.

Een en ander, maar inzonderheid het feit dat deze heilige eenmaal in het vaandel stond, onder hetwelk de Duitschers streden, zal oorzaak geweest zijn dat het volk spottenderwijs genoemd werd „der Deutsche Michel.”

Met dien spot komt geheel overeen de karikatuur-teekening, welke laatste op haar beurt volkomen beantwoordt aan het gezegde van Sebastian Franck: „Ein rechter dummer Jan, der teutsche Michel!”

F. W. DRIJVER.

VERBETERING.

Het eerste gedeelte van het onderschrift der afbeelding op blz. 465 (No. 39, van 28 September l.l.) behoort te luiden:

Gezicht op den Geestersingel en het Groote Bolwerk met den molen „De Groot” enz

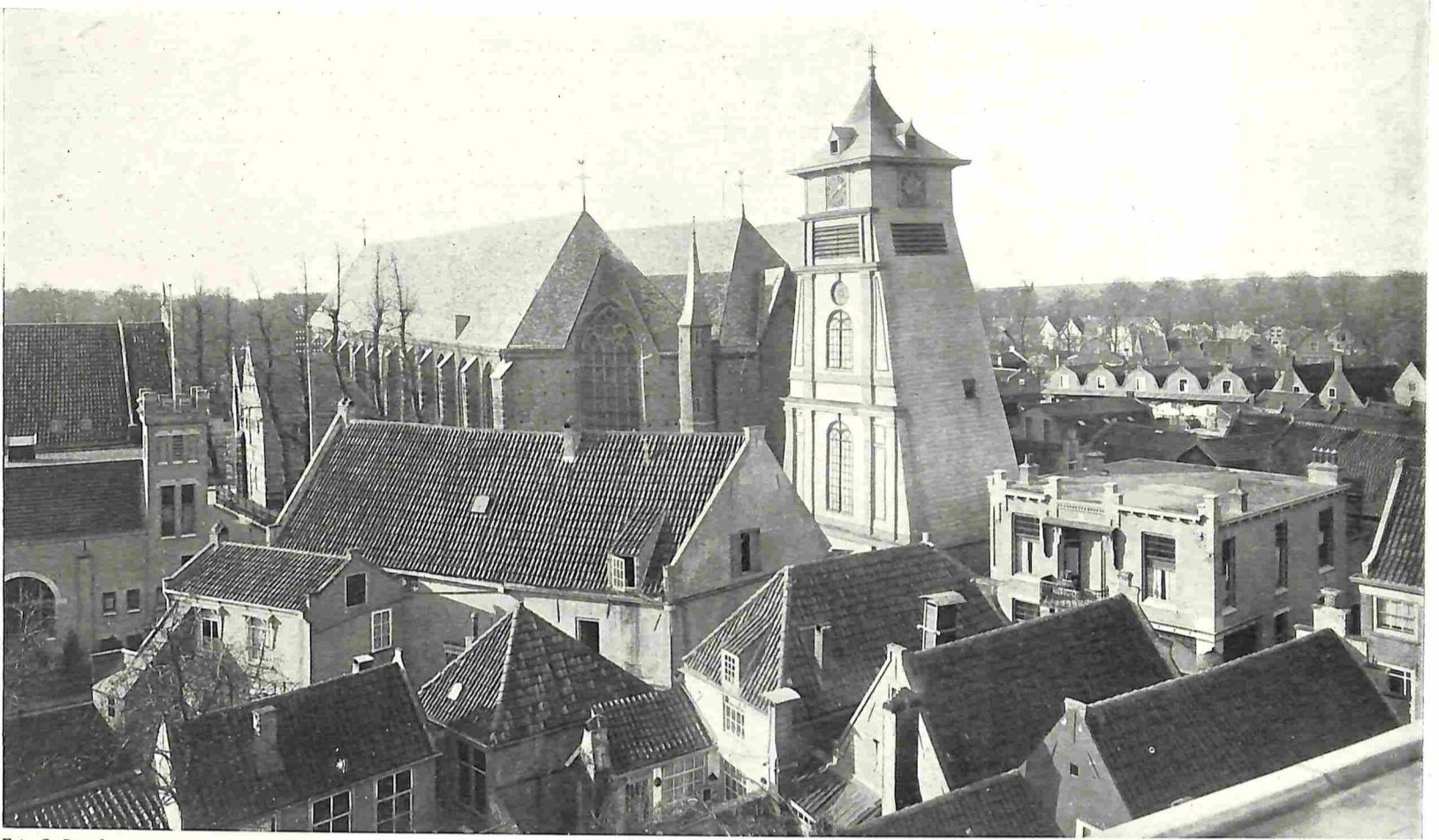

Foto C. Steenberg.

DE WESTERKERK TE ENKHUIZEN MET HET KLOKHUIS.

DE WESTER- OF ST. GOMMARUSKERK TE ENKHUIZEN.

GEEN indrukwekkend trotsch bedehuis, als zoovele kerken der middeleeuwen, is Enkhuizen's Westerkerk, welker aan Sint Gommarus gewijd, en haar oude muren, hoe eerwaardig ook, dragen slechts weinig bij tot het stedschoon der oude Haringstad. Voornamelijk het oosterportaal met het traptorentje naast het koor, biedt, met de kosterwoning van 1600 — in deze omgeving popperig lijkend trapgeveltje dat tusschen koor en klokhuis als ingedrongen staat, — van de Westerstraat uit gezien, een typisch en tekenachtig oud-hollandsch beeld. Haar afmetingen zouden indruk kunnen maken als men ze goed kon waarnemen, maar dit is slechts mogelijk, als men het dak van een der omringende huizen beklimt, zooals onze fotograaf deed; het resultaat dezer beklimming geeft de afbeelding hierboven te zien. Dan eerst valt niet alleen haar lengte maar ook haar breedte op. Want breed is ze ook, drie beuken breed; en omdat deze alle drie even hoog zijn, en de kerk nog al ingebouwd staat, is haar omvang van den beganen grond af niet zoo heel gemakkelijk te zien.

Sober zijn bovendien haar uitwendige versierselen. De traeceringen der vensters, zoo rijk dikwijls bij Gothische kerken, zijn eenvoudig, van gebakken steen, uitgezonderd die in de vensters boven de zuidelijke en westelijke portalen en in het zuid-oostelijk venster, waar ze sierlijke Flamboyantvormen vertoonen van gehouwen steen. De vensters aan de noord- en zuidzijde, afgewisseld door steunbeeren, zijn smal en eindigen beneden de dakgoot; die aan de oost- en westzijde gaan hooger op, zoodat hun bovendeel zich in een afzonderlijk opgetrokken topgevel bevindt.

Men is in het eerste oogenblik geneigd haar oostzijde voor haar west-, en haar westzijde voor haar oostzijde aan te zien. Dat komt allereerst door de plaatsing van den Ersatz-toren, het klokhuis, dien men gewoonlijk aan de westzijde van een kerk zoekt, en verder door de gedaante van het koor, dat zich uitwendig nauwelijks als zoodanig vertoont. De oostzijde van den middenbeuk eindigt in een rechten hoek, door het klokhuis grootendeels voor 't oog verborgen, terwijl de muren, welke de zijbeuken afsluiten, onder een hoek van 45° met de muren van den middenbeuk geplaatst zijn, zoodat de koorluiting dus eigenlijk geschiedt met drie zijden van den achthoek, iets zeer ongewoons, als we ons niet vergissen. Er komt nog bij, dat het koorvenster in den middenbeuk is dichtgemetseld.

Bevreemdtd het u, dat Enkhuizen twee groote kerkgebouwen bezit — het andere, de Zuiderkerk, kleiner maar door haar hoogen toren meer de aandacht trekkend en zelfs hem, die vluchtig de stad van boot of trein uit bezag, bekend — die toch klaarblijkelijk dagteekenen uit tijden toen Enkhuizen nog geen groote welbepaalde zeestad was, en dus — zou men zoo zeggen — aan één hoofdkerk meer dan genoeg had? De geschiedenis geeft de verklaring.

De bouw van de St. Gommaruskerk is vermoedelijk begonnen in de tweede helft van de 14de of de eerste helft van de 15de eeuw door de parochianen van Gommerskerspel, een buurt

die wel in 1355 bij besluit van Graaf Willem V met Pancraskerspel of Enkhuizen tot een stad was vereenigd, maar welker bewoners zich langen tijd, ook nog nadat de buurten waren saamgegroeid, toch allermint één voelden met hunne bureu. Toen deze dan ook hun Sint Pancraskerk (de Zuiderkerk) hadden gebouwd, wilden zij niet achterblijven. En uit deze weinig vriendschappelijke gezindheid werd de Sint-Gommaruskerk geboren.

Het oostelijk gedeelte der St. Gommaruskerk is het oudste; daarna was men oorspronkelijk van plan een kruisbeuk te bouwen, doch men heeft zich „in den jaere 1443 anders beraeden en recht uitgetimmerd tot aen de Suider en Noorder deur,” zooals Brandt in zijn „Historie van Enkhuizen” weet mede te deelen. In de tweede helft der 15de of het begin der 16de eeuw — de jaartallen 1462, 1486, 1500 en 1519 worden genoemd — werd de kerk voltooid, al is ook eerst in 1560 het gewelf in het westeinde der kerk beschoten. Voltooid? Dat wil zeggen: de toren ontbrak nog. Volgens Brandt waren de Gommerskerspelaren voornemens om de middenbeuk van een hoogen toren te voorzien, waartoe de fundamenten reeds gelegd waren; waar die toren steun moest vinden, is ons een raadsel en we zijn er dan ook niet zeker van, of niet een andere plaats voor dezen toren was bestemd, en wijzen in dit verband op de voor een betrekkelijk klein gebouwtje als het zuiderportaal abnormaal-stevige steunbeeren (men zie de afbeelding op blz. 488), dat laat-Gothische vormen vertoont, en uit het begin der 16de eeuw — hebben hierop misschien de jaartallen 1500 en 1519 betrekking? — zal dagteekenen. Hoe 't zij, de toren, welks ontwerp nog lange jaren in 't oosterportaal schijnt geprikt te hebben, is nooit gebouwd, naar gezegd wordt omdat de bewoners der rondom liggende kloosters zich tegen den bouw verzetten, „vresende” aldus Brandt, „dat se daer door te onvrij souden leggen, en uit de hoogte bespiedt worden.” Men zou bijna gaan denken, dat de nonnekes en monniken van het Sint-Clara of Barrevoetersklooster, het Urselinen-klooster, het Patershof, het Sint-Agnesklooster en het Westerklooster, gewijd aan St. Caecilia (orde van H. Franciscus) — want al deze geestelijke gebouwen vormden een kring om de Westerkerk — dingen uithaalden, die het daglicht niet konden verdragen....

De weinig vriendelijke verhouding tusschen Gommers- en Pancraskerspelaren maakt het niet geheel onbegrijpelijk, dat een felle jaloeschheid oplaaide in de harten der eerstgenoemde, toen hunne bureu met meer succes den bouw van hun toren ter hand namen, en dat een onverbidlijk „neen” het antwoord was op het verzoek der Pancrassianen, om hen bij het begonnen grootsche werk te steunen. Zij eischten zelfs staving van den bouw, wezen er op, dat één hoofdkerk voldoende was. Maar die van St. Pancras „saegen dit stuk anders in” en gingen voort met het ten uitvoer leggen van hunne plannen „te meer omdat hunne kerk d'oudste was.” Maar langzaam, zeer langzaam vorderde de torenbouw, omdat ieder oogenblik de gelden ontbraken, tot grooten spot van de jaloesche Gommerskerspelaren. Een diepe veete deed deze torenbouw tusschen de bureu ontstaan, die

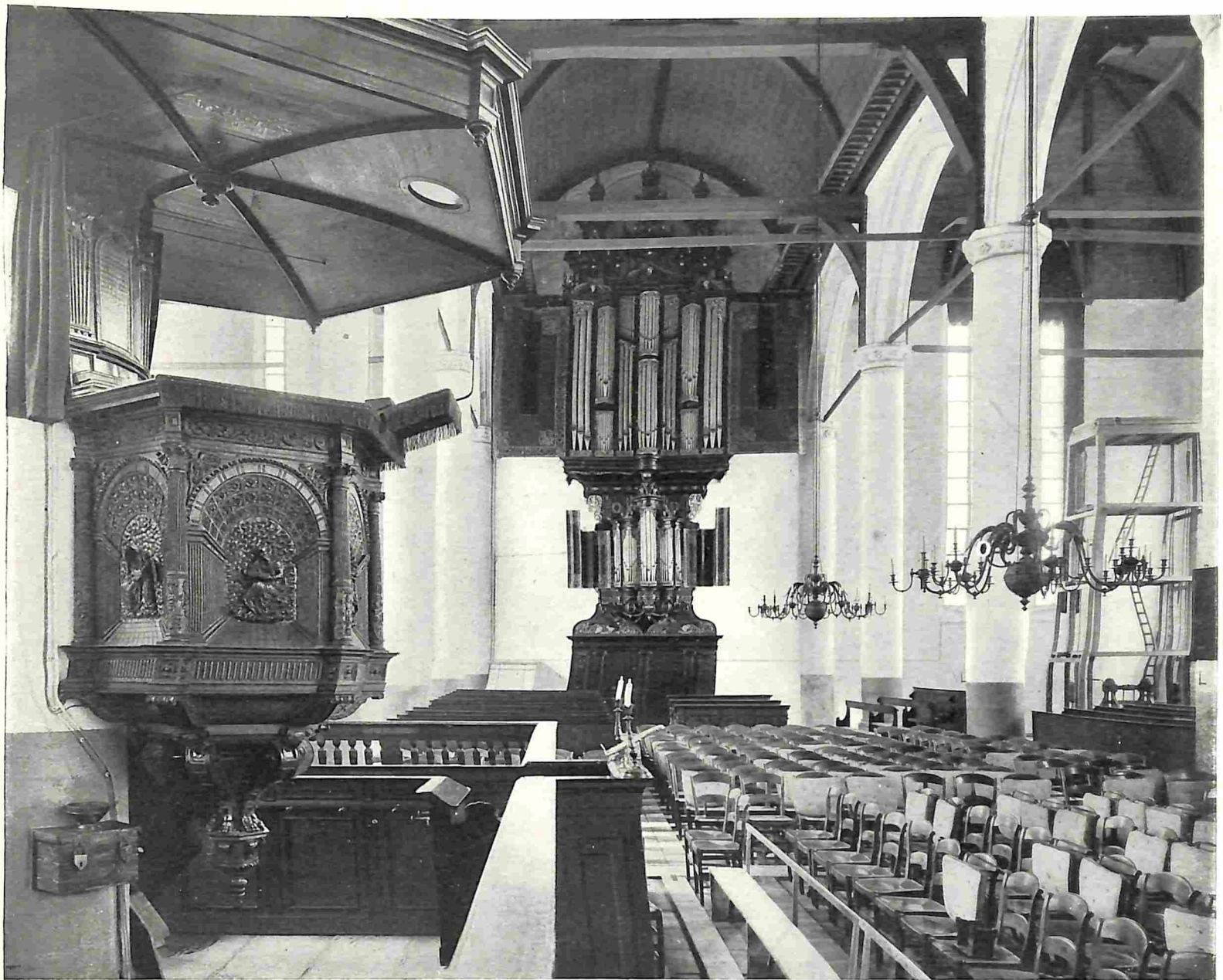

Foto C. Steenberg.

DE WESTERKERK TE ENKHUIZEN, INWENDIG.

tot na den opstand tegen Spanje voortduurde. „D'afkeerigheid ging soo verre” — wij citeeren al weder Brandt — „dat de geene die tot de Pancras of Suider-kerke behoorden, in de Gommers ofte Westerk-kerke niet komen wilden, nochte die van de Westerk ook niet in de Suider. Ook wilden se onder malkanderen niet trouwen. En als 'er eenige van Gommerskarspel (wiens rechtsgebiedt sich strekte tot aen Bovenkarspel) in de stad quamen trouwen, soo plagt men wanneer sij nu over de rooster waeren, die aan die Oostzijde van 't klokhuis ten einde van 't Westkerkhof lag, met een gemeen Spreekwoordt te seggen: *De lendenen sijn nu al gebroken*. Soo dat het scheen of die van Gommerskarspel dan eerst in Enkhuzen waeren.”

Omstreeks 1519 — dit is dus vermoedelijk het jaar waarin vaststond dat van den torenbouw bij de St. Gommarskerk, voorloopig tenminste, niets zou komen — werd op een steenen onderbouw ten oosten van de kerk een klokhuis gebouwd. In 1604 bracht men er het oude uurwerk van den Zuidertoren in over, die een nieuw kreeg, en vijf jaren later werd het met „een vierkant” verhoogd, opdat het geluid der klok zich beter over de nieuwe stad zou verspreiden, die na den geweldigen uitleg in 't einde der 16de eeuw ten westen van de Westerkerk allengs ontstaan was.

Het klokhuis bezit nog de houten raam- en stijlwerken uit de 16de eeuw, en heeft de gedaante behouden die het na de verbouwing van 1609 had gekregen; alleen de pilasterbetimmering aan de zuidzijde schijnt in de 19de eeuw te zijn aangebracht. Het maakt naast de groote kerk een ietwat zonderlingen indruk, maar moet toch een merkwaardigheid genoemd worden, niet alleen omdat klokhuizen tot de zeldzaamheden zijn gaan behooren, maar ook omdat we hier te doen hebben met een dat een uurwerk en wijzerplaten bezit, waarvan, voor zoover wij weten, geen tweede voorbeeld in ons land is aan te wijzen. Bij ons laatste bezoek aan Enkhuzen hoorden wij den klokhuis-toren slaan. Maar ai! het krakende-roestige geluid van 't mechanisme drong uit den toren tot ons door. Hoe zouden de Gommerskerspelaren der 16de eeuw, zoo ze uit hun graf opstonden, zich de haren uit het hoofd trekken als ze deze geluiden uit hun „toren” hoorden en daarna de mooie klokkenklanken uit den hoogen Panden en daarna de mooie klokkenklanken uit den hoogen Panden vernamen, die zich op het bezit van een der fraaiste beiaarden van ons land, en een nog niet lang geleden hersteld uurwerk kan verheugen....

In het begin der 17de eeuw werd tegen de oostzijde van het

zuiderportaal een gebouwtje opgetrokken, waarschijnlijk ten behoeve van de „Librarye,” welke aan het initiatief van den „treffliken medicijnmeester der stad Enkhuzen”, Dr. Bernardus ten Broecke, zich noemende Paludanus, haar ontstaan dankt; de boekverzameling dezer „Bibliotheca Enchusana” is vooral verrijkt door een legaat van den in 1590 overleden predikant Ds. G. Vesterman. Zij omvat omstreeks 400 werken (339 in folio en 62 in kwarto-formaat) meerendeels van theologischen aard.

Maar hiermee zijn wij al zoo zoetjes aan binnen in de kerk gekomen. Van het uitwendige is trouwens weinig meer te zeggen. Slechts moet nog vermeld worden, dat tegen de zuidwestzijde der kerk een kapel is aangebouwd, de „doopkapel,” die in een halven achthoek eindigt.

Treden wij thans naar binnen door het witgeschilderde westertportaal, aan den zuidelijken beuk aan de zijde der Westersstraat uitgebouwd, en van 1606 dagteekenende, dan lezen we al dadelijk op twee balken in gulden letteren:

Int jaer vyftien hondert tseventigh twee
Is door Jehovah crachtighe hant
't Pausdom verstooten uit dese stee
De ware relygie daerin geplant.

en:

Die Spaensche vloot
Seer vreeslyck groot
Heeft Godt te niet gebracht
In t jaer van tachtig acht.

MDLXXXVIII

En dan 't inwendige van de kerk. Het brengt een aangename verrassing; haar enigszins logge uiterlijk had niet zóóiets doen vermoeden. Het zijn misschien niet het minst de zeer slanke zuilen, die tot den treffliken indruk bijdragen. De houten tongewelven der beuken mogen het mystieke omhoog streven van de gothischen gewelven in vele kathedralen missen, zij geven aan de groote ruimte iets vertrouwelyks.

Toch bezoekt men deze kerk niet allereerst om haar architectonisch schoon, maar om haar orgelfront, haar preekstoel en haar koorhek, drie sieraden van groote waarde.

Het orgel, een groot deel van den westelijken muur van den middenbeuk beslaande, draagt om die reden wel het allermeest tot de schoonheid der kerk bij, en trekt dadelijk de aandacht.

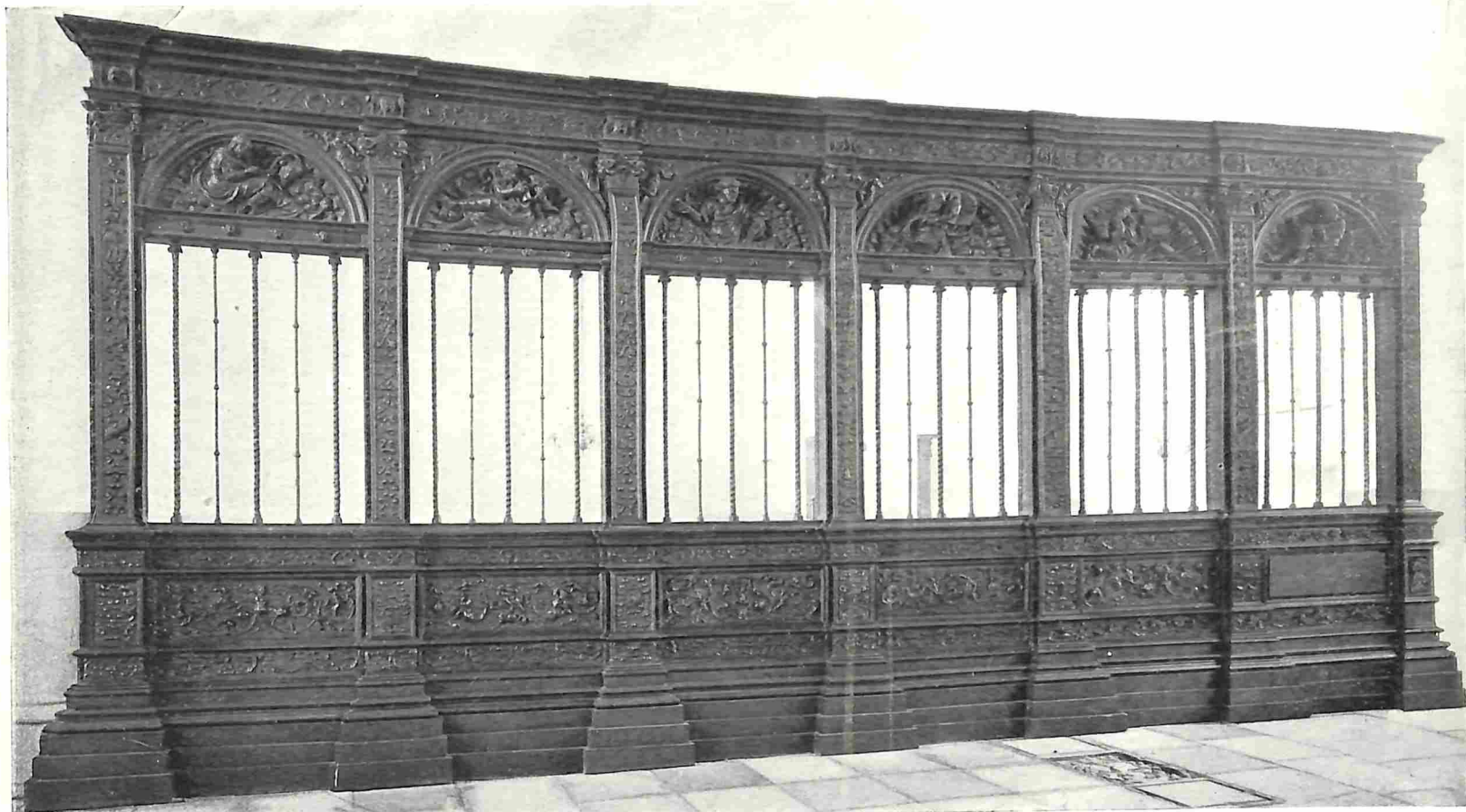

Foto C. Steenberg.

DE WESTERKERK TE ENKHUIZEN. HET KOORHEK, WESTZIJDE.

Het front is in 1549 vervaardigd, zooals een jaartal op de eikenhouten kast leert. Fijn versierde consoles en pilasters bezit het, en mooi snijwerk, terwijl de verhoudingen van het geheel zeer gelukkig zijn te noemen. De eigenlijke orgelkast bekroond door frontons, waaruit gesneden busten te voorschijn komen, en door drie baldakijns, die ieder uit twee verdiepingen bestaan; op het middelste baldakijn staat het beeld van St. Gommarius. De orgelluiken zijn nog aanwezig. Het geheel rust op een ster-gewelf, dat in het midden een opening heeft, waarin een houten kop te zien is, die zich naar 't schijnt kan bewegen wanneer het orgel bespeeld wordt. Kinderlijke grappenmakers toch, die voorvaderen, zelfs in hunne kerken!

De Westerkerk heeft nog een kleiner orgel bezeten, dat in 1557 werd vervaardigd; het is later afgebroken en met zijn pijpen werd het grootste verbeterd. Dit laatste is onlangs weder hersteld en biedt, dank zij de goede acoustiek der kerk, muzikminnend Enkhuizen veel genot.

De eikenhouten preekstoel is door haar kostbaar snijwerk almede zéér bezienswaardig. Prachtig zijn de korinthische kolonnetten op de hoeken van het gestoelte; rijk doen daartusschen de reliefs, Johannes den Dooper (middenvak) en de vier evangelisten verbeeldende. Verschillende beeldhouwers hebben klaarblijkelijk aan het meubel gewerkt; tot de bekwaamsten behoorde wel hij, die de friezen boven de paneelen sneed, de fraaiste er van ten minste, want ook deze schijnen niet van één hand te zijn. Toch vormt het een kostelijk geheel ook met de trap, die — in rijken rococo-stijl — van veel later tijd is dan het gestoelte, dat de jaartallen 1567 en 1568 draagt, maar waarvan sommige gedeelten misschien uit de 17de eeuw dagteekenen; alleen het klankbord tusschen het gestoelte en het baldakijn, welk laatste zeer waarschijnlijk het oorspronkelijke klankbord is, helaas op onze afbeelding niet te zien, werkt storend. Vermoedelijk is het aangebracht, nadat de kerk in Protestantsche handen was overgegaan en de predikatiën in den dienst hoofdzak worden.

is het beroemde eikenhouten koorhek, dat — naar deskundigen meenen, „het voortreffelijkste houtsnijwerk bevat, dat de 16de eeuw hier te lande heeft opgeleverd.” Onze afbeelding hierboven toont, dat het uit zes vakken bestaat; de paneelen, pilasters en friezen prijken met treffend-mooie ornamentatie. Aanvankelijk werden de tympanen door koperen kolommen gedragen, die in 1573 tot het gieten van geschut zijn gebezigd. De zes bogen bevatten aan de westzijde de figuren van de vier evangelisten, Mozes en Josua; aan de oostzijde ziet men in een der boogvelden het wapen van keizer Karel V, geflankeerd door kolommen en zittende leeuwen en voorzien van de spreuk PLUS OULTRÉ. Het zuidelijk borstweringpaneel is onversierd gebleven. Weissman meent dat dit kunstwerk van verschillende handen afkomstig is; van zeven verschillende beeldhouwers, vermoedt hij. Wij durven het ontkennen noch bevestigen; wel is zeker, dat de versieringen niet overal de zelfde genialiteit vertoonen; zoo zijn de leeuwenkoppen boven de pilasters zelfs minder goed geslaagd te noemen. Het mooist zijn de groote borstwering-paneelen en het derde, vierde en vijfde der bovenste friesversieringen. „Dit werk,” zegt Weissman,¹⁾ „staat even hoog als dat der beste

Italiaansche meesters. Ieder dezer paneelen en friezen is verschillend van compositie; op het geestig gesneden acanthusbladwerk houden vogels, kinderfiguren enz. in de meest verschillende verhoudingen voor. De behandeling van het naakt is zoo voortreffelijk als men die slechts wenschen kan.” Uit het jaartal 1542 op een der paneelen mag men opmaken, dat deze schoonste fragmenten omtrent dien tijd vervaardigd zijn. Elders — in een fries boven een borstwering-paneel — leest men het jaartal 1572.

En te denken dat de namen van de kunstenaars, die aan dit prachtstuk hebben gearbeid, in vergetelheid zijn geraakt!

Men verwachtte van ons geen opsomming van al het verdere fraais, dat de kerk bevat. Stippen wij nog ter loops aan, dat de binnenportieken voor de ingangen, vooral die voor het zuiderportaal, verdienstelijk snijwerk bezitten. Verder dat de kerk zich nog op 't bezit van koperen lichtkronen kan verheugen, die een sieraad zijn van het schip.

Aan de wanden van de doopkapel hangen wapenschilden (zoo-genaamde rouwkassen) van verdienstelijke burgers van Enkhuizen, o. a. van den vice-admiraal Volkert Schram, die zich in den tweeden en derden Engelschen zeeoorlog zeer onderscheidde en met zijn stadgenoot den schout-bij-nacht David Vlug, die zich bij den tocht naar Chattam roem verworven had, in 1673 sneuvelde in den zeeslag bij de Zeeuwsche kust. Verder hangt hier een bord, waarop wij lezen: „Alsoo veel burgere en ingeseten deser stede waarop suymachtich sloffiche ofte moettwillich syn met betalen ofte verheffe van haere bestaende grave de kercke competeerende so warde bij dese eene yghelycke belast die eenige grave binnen de kercke deser stede hebbe dewelcke inde tyt van twaalf jare niet geopend of daer niemant inde selve tyt begrave is dat sy dieselfde binne die tyt ligt van drie maende come verheffe op pene van versteke te syn van de gerechtigheid van deselve grave en worden de kerckmeesters geauthoriseerd alsulcke verstande grave een ander te vercoopen.

Aldus verdonneert bij mijne heeren schout burgemeesteren ende schepene deser stede opten XXVI mey 1593.”

Vele grafzerken met namen van hooggeplaatste Enkhuizenaren bevat de kerk; o. a. een zerk welke de rustplaats van de leden der familie Potter aanwijst, vooral bekend geworden door den schilder Paulus Potter, die in 1625 te Enkhuizen geboren werd. De meeste zijn uit de 17de en 18de eeuw en missen archeologische of kunstwaarde, tengevolge van „sloffiche” of „moettwillighe” behandeling, vooral de laatste, n. l. in den Franschen tijd, toen verschillende wapens en opschriften zijn verwijderd.

Ten slotte nog even een bezoek aan de bijgebouwen aan de zuidzijde van de kerk. Op de bovenverdieping van het eigenlijke portaal is de consistoriekamer, een met goudleder behandeeld vertrek, dat gemeubileerd is met meubelen, welke uit de 17de eeuw schijnen te dagteekenen. Een van een sierlijke eikenhouten balustrade omgeven trap die naar deze kamer leidt, komt uit in het vertrek, waarnaast, welks zuidelijk gedeelte tot de boekerij is ingericht, waarvan wij hierboven reeds spraken. Een kijkje in dit smalle vertrek, links en rechts de eikenhouten kasten gevuld met folianten en groote lezernaars er voor, en daartusschen het venster met zijn in lood gezette ruitjes, voert ons in gedachten

terug naar lang voorbije tijden. Deze „Librarye,” hoe gering in afmetingen ook, behoort ongetwijfeld tot een der meest belangwekkende bezienswaardigheden van Enkhuizen's Westerkerk.

Neen — de Gommerskerspelaren zouden, zoo ze konden terugkeeren, nóg trotsch kunnen zijn op hun kerk, die gebleven is de grootste der stad en kunstwerken bevat van groote schoonheid.

„Het stichten van sulke kerken als die van St. Gommer, en dat in sulke beswaerlijke en tegenspoedige tijden... strekt ons tot een krachtigh bewijs van den ijver en godtvruchtigheid dier eeuw” meent Brandt.

Dat intusschen niet *louter* „godtvruchtigheid” bij het bouwen der St. Gommarskerk heeft voorgezeten, zal onzen lezers reeds duidelijk zijn geworden. Maar dat men door en in deze kerk dingen heeft gewrocht, die het nageslacht met eerbied en bewondering aanschouwt, dat is in ieder geval zeker.

Wie uit de Westerkerk komt, na bezichtiging van hare schatten, voelt zich als vertegenwoordiger van het huidige geslacht wat kleintjes. En het wordt er niet beter op, als hij in de Westersstraat de monsterlijke bouwgewrochten aanschouwt, die jong-Enkhuizen met luste tusschen de siergeveltjes uit zijn bloeitijd plaatst.

Waarlijk, niet in alle opzichten zijn wij vooruitgegaan...
A. L.

1) Noord-Hollandsche oudheden, I blz. 99.

MEISJE.

Meisje met je wit katoentje
en je leuke zonnehoed,
'k steel er in jouw hals een zoentje,
vindt het nu vandaag maar goed.

Meisje met je mousselientje
langs het smalle korenpad,
heb je misschien met je vriendje
daar een rendez-vous gehad?

Kijk eens wat je hebt verloren...
ken je soms dit strikje niet?
Stoeien stoeien in het koren!
als de boer dat nóg eens ziet....

Zeg, wat sta je nou verlegen.
Met die bloemen in je hand,
ben je als een zonne-zegen
in mijn heerlijk zomerland!

Laat je linten en je krullen
waaien door den wapperwind.
Wil mijn dag met schoonheid vullen
zomer-zalig zonnekind!

ERNST GROENEVELT.

Uit het Zieleleven der Dieren.

DE MENSCH ALS HELPER.

VOOR eenige jaren vroeg een Zweedsch blad zijn lezers eens om mededeeling der door hen waargenomen dierenhandelingen, welke uitingen van verstand leken te zijn. De uitslag van dit onderzoek bracht tal van interessante gevallen naar voren, welke merkwaardig illustreerden hoe de

hoogere dieren hun ervaring op een gegeven oogenblik, wanneer bepaalde prikkels hen daartoe nopen, langs den weg van overweging en besluit weten toe te passen, zoodat de handeling zielkundig gerust als gelijkwaardig aan verstandelijke uiting kan worden beschouwd.

Een dame vertelde b.v., hoe zij eens een muis achter den haard uit een holletje zag komen om een kruimpje, dat op de haardplaat lag, op te peuzelen en weer te verdwijnen. De muis kwam bij uitgelegd voedsel geregeld te voorschijn en toonde zich al weinig schuw. Op haar gemak at zij de versnapering, waschte met haar voorpootjes netjes haar snuitje schoon en vertrok. Zoo werd de muis gewend om iederen avond, als de etensbel geluid was, haar hapje te komen halen, waarbij werd opgemerkt dat het bestje telkens een stukje eten meenam naar zijn schuilplaats achter den haard.

Op zekeren dag werd geen eten klaar gelegd voor het muisje en toen het toch na het luiden der bel verscheen, snuffelde het heel de kamer rond, kwam eindelijk vlak voor de dame zitten, keek haar eens onderzoekend aan en kroop toen ongetroost in zijn holletje. Een half uur later echter zag de waarneemster de muis weer voor den dag komen, thans een oude, groote, doch vrijwel blinde muis met zich voerend, en bleef met dit gezelschap de dame aan zitten staren, zooals een bedelaarstroepje zijgend om een aalmoes vraagt, als met het stille verwijt: — Hoe kun je 't over je verkrijgen om mij met mijn oude, blinde moeder vanavond zonder eten te laten?.....

Het tweetal werd een lekker stukje kaas gegeven, dat ze samen geheel opaten. Muisje kwam voortaan weer alleen als dragende gast en kreeg een dubbele portie, werd steeds vertrouwlijker, had ten slotte alle schuwheid afgelegd en gedroeg zich als een huisdiertje.

Wanneer een dierenhandeling berekend is op een bepaald effect treedt de verstandsuiting wel het meest treffend naar voren. De nood maakt ook de dieren vindingrijk en prikkels als honger, dorst, zorg voor eigen lijfsbehoud of voor hulpbehoevende jongen doen vaak snel en afdoend overwegen en daarnaar handelen. Een kat, die met haar leeg melkbakje rammelt, een paard dat een leegen emmer inden bek vat en ermede rinkelt, trachten de aandacht te vragen voor hun dorst. Menig paard, dat een hoefijzer kwijtraakte, kwam zich uit eigen beweging bij den hoefsmid melden, menige hond vervoegde zich met een gekwetsten poot bij een veearts of apotheker, die reeds vroeger zulk een kwetsuur aan den lijve van dit dier behandeld had. Ons is bekend hoe een specht zich als moedwillig door een paar wandelaars vangen liet, door zich vlak voor hen midden op een boschweg neer te zetten, terwijl een kever zich aan zijn tong vastgebeten en geklemd had en de vogel als om verlossing van die bezoeking vroeg. Een door een sperwer achtervolgde kievit kwam zich neerzetten op den schouder van een buitenwerkenden timmerman om aan de vervolging van den roofvogel te ontkomen. Duizenden zwaluwen zochten een toevlucht tegen een sneeuwstorm onder het veilige dak van het hospitium op den St. Bernhard, waar alle deuren en ramen voor hen geopend waren en ze alle gangen en kamers vulden.

Het zou ons te ver voeren alle staaltjes te vertellen van moederdieren, ooiën, merries of ook eenden, welke wanneer hare jongen in gevaar verkeerden niet rustten alvorens ze door hun houding en gedrag de aandacht en hulp van hun meesters hadden ingeroepen tot bevrijding en beveiliging van hun kroost.

Opmerkelijker nog zijn dergelijke beden om menschenlijke hulp, wanneer ze niet door ouderlijke instincten gedreven worden, doch medegevoel, samenhoorigheid met andere dieren verraden. Zoo zag iemand, die in een park met vrouw en dochter zat en over de parkweide uitkeek, een koe regelrecht naar hen toe komen, welke vlak voor hen bleef staan, hen een voor een opletend

Foto C. Steenbergh.

DE WESTERKERK TE ENKHUIZEN. DÉTAIL VAN HET KOORHEK. IN DE BOGEN MOZES EN LUCAS.

Foto C. Steenberg.

DE WESTERKERK TE ENKHUIZEN.
HET ZUIDERPORTAAL EN HET BIJGEBOUW DER
STADSBOEKKAMER.

aankeek en daarna een klagend geluid uitstootte. Het ging zoo bewust van de zijde van het dier, dat de dame opmerkte: — Die koe komt ons wat vertellen! Het gedrag van de koe onwillekeurig volgend, zagen ze de koe telkens stilstaand en den kop naar hen omkeerend, zich verwijderen, alsof zij vroeg haar te volgen.

— Het beest wil wat van ons! was zoo sterk de zich opdringende gedachte, dat het drietal besloot de koe te volgen.

Regelrecht ging de koe hen toen voor naar een veraflijgende, pas uitgediepte tochtsloot, waar ze een jong paard te water zagen liggen, dat tevergeefs trachtte om tegen den steilen oeverkant uit het water op te komen en daar hopeloos en hulpeloos om-spertelde en rondzwom. Toen de koe zag, dat de „mensen” het feit hadden waargenomen, ging zij weg en voegde zich weer bij de overige veraf grazende koeien, terwijl de menschen de hulp van parkwachters inriepen om het paard van een wissen dood te redden. In zulke gevallen blijkt het grenzen instinct der dieren zich ook uit te strekken buiten de grenzen der eigen soortgroep.

G. DE GRAAF.

PRECIES ALS DE MENSCHEN.

„Ik begrijp niet” sprak volijverig de spin, terwijl hij zijn morgen-toilet maakte, turend in een glanzenden dauwdruppel, „ik begrijp niet dat die domme menschen altijd zeggen „nijdig als een spin.” Vanmorgen nog hoorde ik de dienstbode van hiernaast aan een vriendin zeggen dat haar meesters „zoo nijdig keek als een spin” en telkens hoor ik diezelfde uitdrukking! Wij zijn niet nijdig. *Ik* wel in het allerminst! Wij zijn niet driftig, noch voortvarend, integendeel! Voorzichtig beloeven wij sluipend onze prooi, die ons rechtmatig toekomt. Vliegen, zijn voor ons, spinnen, geschapen.

Indien wij hen niet van noode hadden, behoeften zij niet te bestaan. Wij lonken ze toe met mesmeriseerende blikken en halen ze dan in onze woning. Maar nijdig! neen, dat zijn wij nooit!”

Behagelijk streek hij met zijn pooten langs het harig lichaam en knikte zijn eigen beeld toe in den glinsterenden dauwdruppel die beefde op het groene blad.

Een zacht, onderdrukt gelach deed hem plotseling opzien....

Op een tak in zijn nabijheid, kleefde een slak, het huisje op den rug. Haar glimmend bruin snuitje was gedrukt tegen den boomstam.

Van tijd tot tijd kwamen haar voelhorentjes even te voorschijn. Zij viel echter opzettelijk haar rug naar hem toegekeerd, bevreesd voor zijn toorn. Zoo was het veiliger!

„Waarom lach je?” vroeg de spin. „Er valt hier niets te lachen!”

„Op het oogeblik bestaat hiervoor nog geen bepaalde reden, maar die komt wel,” antwoordde de slak op profetischen toon.

Toen drukte zij zich weer klevig tegen den boomstam aan. „Je bent meer dan onbeschaamd,” riep de spin haar toe, „en wat méér is, je stoort mij in mijn morgentoilet. Vandaag moet ik daaraan bijzondere zorg besteden. Ik ga het jonge spinnetje tegemoet, dat ik reeds sedert maanden in stilte liefheb! Zij komt mijn webbe zien. Nu, dat mag er wezen! Vele tropheëen, nog van gisteren! Vliegen en geraamtes en zelfs overblijfselen van kleine wezens van mijn eigen geslacht! Ik moet mij haasten.”

Met zwierigen zwaai streek hij langs de haartjes bij zijn kaken en zijn pootjes beroerde ook de glinsterende oogen. Doch — tengevolge van deze haastige beweging, stootte hij tegen den dauwdruppel, die even trilde — en toen op de aarde viel als een groote, stille traan..

De slak sidderde van woede. „Vervloekt ding!” schreeuwde hij buiten zich zelf van drift „waarom moet mij dat nu juist overkomen? Kan de natuur dan niet eens een fatsoenlijken dauwdruppel maken, als ik dien noodig heb? Waarvoor zijn ze er dan wel? Nu gaat zij misschien met mijn mededinger! Schandelijk is het, ik ben buiten mij zelf van nijd!”

Woedende bliken wierp hij om zich heen om te zien of nog niet een andere dauwdruppel ergens viel te ontdekken. Tevergeefs.

Nu stak de slak heel snel haar voelhorentjes en het bruine snuitje naar voren en riep tergend: „Je beweerde zoeven dat spinnen, en vooral jij, nooit nijdig worden. Je bent precies als de menschen....”

Toen drong zij zich vast tegen den boomstam.

„Wel allemachtig!” bromde de spin, doch daar hij weinig tijd had, liep hij haastig over den schuttingrand en verdween.

„Verwaande kwast!” riep de slak hem achterna. „Haast je maar niet, haastige spoed is zelden goed, doe toch als ik, blijf laag bij den grond, wees geduldig en langzaam, dat is veel beter!”

Nu keek zij vrij rond en wachtte.

Het duurde niet lang of zij zag hem, van gewichtigheid opgeblazen als een kikvorsch aankomen. Achter hem wankelde een jongel, dartzel spinnetje, met trippelpasjes. Zij was slank gebouwd en had een glimmend grijsbruin lichaampje. De spin vooraan, keek telkens naar haar om en waarschuwde haar voor oneffenheden of glasscherven op den schutting-rand. Achter haar kwam echter nog een individu, waarnaar zij tersluiks blikte. Het was een ruigharige spin met uitpuilende oogen. Hij ook, gaf verscheidene opmerkingen, ook lieve woordjes, aan het spinnetje ten beste.

De eerste spin echter keek zoo nijdig, dat de slak er waarlijk van schrikte. Zij voorzag een ongeluk! „Precies als bij de menschen”, dacht zij wijsgeerig, doch zij installeerde zich behagelijker om toch maar vooral goed te kunnen zien....

Bij zijn webbe aangekomen, wilde de spin de honneurs waarnemen, stootte echter tegen de fijne draden, een windvlaag kwam — en het fijne kantwerk met groote moeite geweven, scheurde....

Weg ook dwarrelden de geraamtes, pootjes en velletjes die het webbe als met tropheëen hadden gesierd. Niets bleef over als eenige grijze flarden, zwierend in den wind.

Toen klonk een hoongelach uit den mond van den ruigharige. Het klonk zoo onheilspellend dat de slak ervan huiverde.

Het kleine jolige spinnetje had juist de lipjes conventioneel samengeperst om te zeggen „Heel aardig!” maar nu zweeg zij. In razende vaart stormde de ongelukkige spin op zijn mededinger aan. Deze ook, maakte zich gereed tot den strijd.

Het jonge, darte spinnetje zag nauwlettend toe, zoo ook de slak.

Het speelt deze laatste echter, dat zij dien morgen zoo on-aardig tegen den ongelukkige was geweest. Je kon nooit weten of het niet eens slecht zou afloopen! Het was ontzettend om te aanschouwen. Er gingen kleine zenuwschokjes langs het slanke ruggetje van het jonge spinnetje, maar het waren sadistische huiveringen. Alles om haar, voor haar!

Precies als bij de menschen!....

* * *

Na een poosje lagen beide vechtenden te zieltogen. De slak was de eenige die een traan wegpinkte. Zij riep nog even: „vergeef mij mijn woorden van vanmorgen!” De spin knikte naar toe, doch weemoedige bliken wierp hij naar het wezentje waarvoor hij moesterven.

Het spinnetje wachtte.... Het einde was gekomen. Opeens glimlachte zij en zag om.

Daar kwam langzaam en statig een groote kruisspin aangewandeld. Reeds van verre riep hij haar toe, waarom zij niet vroeger was gekomen? Zij hadden immers afgesproken naar zijn webbe te gaan dat hij voor haar had ingericht om met hem samen te gaan wonen? In opgewonden taal schilderde het jonge spinnetje het bloedig drama hetwelk zich zoeven had afgespeeld en lispelde: „Je moogt mij wel in waarde houden, dat was alles voor mij! Twee doden!” En zij lachte coquet.

„Slecht schepsel!” fluisterde de slak op verontwaardigden toon. „Mijn sympathie is geheel bij de beiden verslagenen.” Zij wierp een blik vol minachting op het paar, doch dit had slechts oogen voor elkander. Spottend blikten zij op de twee lijken....

De slak zag dat zij zich verwijderden, dicht gaande naast elkander. Zij lonkte hem tegen en hij drong zich tegen haar aan.

Toen verdwenen zij om den hoek.

„Precies als de menschen....” sprak de eenzaam achtergebleven slak.

JO DE VOS.

HET PAARD IN DE BEELDENE KUNST.

STAPPEN wij nu over van de Oudheid naar de Middeleeuwen, dan zien wij de ruitersstandbeelden uit het Romeinsche tijdperk in later eeuwen overgenomen. Zoo bevindt zich in het museum Carnavalet te Parijs een ruitersstandbeeld van Karel den Groote, in brons uitgevoerd en dateerend uit de 9e eeuw (Karolingische Kunst). Het behoorde vroeger aan de Dom te Metz. Het is popperig van maaksel en geeft niet veel uitsluitel omtrent den bouw der paarden uit dien tijd. De oud-Romeinsche kunst diende den vroeg-middeleeuwschen beeldhouwers tot voorbeeld.

Daarop volgt een ruitersstandbeeld van Koenraad III, zich bevindend als beeldhouwwerk aan den Dom te Bamberg. Het is een staal van Noordsche kunst en dateert uit de eerste helft der 13de eeuw. Het paard is slecht gemodelleerd, zeer ondiep van bouw en wordt stilstaande van dek gereden.

Heel veel hebben de middeleeuwen ons op dit gebied niet achtergelaten. Een ivoren reliëf uit Byzantium toont ons nog een paard voor een soort van zegekar. Overigens droeg de kunst destijds meer een devoot karakter.

In de latere middeleeuwen begon de Italiaansche kunst op te bloeien. Ons is uit de 14de eeuw bekend de wandschildering van Spinello in het Palazzo pubblico te Siena, voorstellende den terugkeer van Paus Alexander naar Rome. De daarop afgebeelde paarden hebben een Oostersch of warmbloedig karakter, met fiere houding, fijne spitse hoofden met kleine, puntige, opstaande ooren. Zij zijn grootendeels bekleed met dekkleeden, die de figuren bijna geheel bedekken. De kleeden worden met breede banden voor de borst en achter de dijen vastgehouden.

In hetzelfde paleis komt voor een ruitersportret van den veldheer Guidoviccio Fogliani, die de Florentijnen bedwong, geschilderd door Simone Martini (1284 — 1344). Dit is een prachtige, levendige schildering. Het paard, lang van model en met kleine opstaande oortjes, beweegt zich in draf en is geheel overdekt met een gestikt kleed, waarop dezelfde figuren (ruiten en sterren) voorkomen als op het kleed van den ruiter. De lange staart van het paard komt ver onder het overhangend dekkleed uit.

Hierop volgde het vruchtbare tijdperk der renaissance. Uit het begin daarvan dateert het ruitersstandbeeld van Gattamelata in Padua, gemaakt door Donatello (1386 — 1466). Het paard is nog zwaar gebouwd met sprekend, laag aangezet hoofd, kleine ooren, zwaren en gespierden hals, rondkruis en laag aangezeten staart. Het vertegenwoordigde dus nog het zware strijdros der middeleeuwen, maar inplaats van het dek zien wij het zadel verschijnen met stijgbeugels en lange sporen, terwijl de toom van lange scharen is voorzien. Eigenaardig is, dat de staartharen van het paard aan het uiteinde eenigszins saamgebonden zijn.

Iets later werd het ruitersstandbeeld van den Condottiere Bartolomeo Colleoni vervaardigd door Verrochio (1435 — 1488), gemaakt in opdracht van de republiek Venetië en in de Lagunenstad geplaatst. Het paard is middelzwaar van bouw en heeft een klein wigvormig hoofd met rechte profiellijn. De sterk gevulde manen zijn kort geknipt, doch hangend. Het wordt gereden van zadel, bevestigd met banden om voorborst en dijen.

Dit tijdperk leverde ook wandschilderingen. Een voorbeeld daarvan is de slag bij San Egidio door Paolo Mecello van Florence (1397 — 1475), thans voorkomende in de National gallery te Londen. De daarop voorkomende paarden zijn schimmels en zwarten. Het zijn housterige figuren met vrij korte en dikke gestalten en zware halzen met kort geknipte manen en laag aangezet hoofd. Zij worden gereden onder zadel, bevestigd met een singel om de borst en een band om de voorborst.

Een andere wandschildering werd vervaardigd door Benozzo Gozzoli (1424 — ± 1500). Zij komt vóór in de kapel van het paleis Medici-Riccardi te Florence en stelt voor den tocht der drie Koningen (Wijzen uit het Oosten). De paarden op deze schilderij hebben een flinke maat en toonen een vluggen stap. De meeste zijn schimmels. De koppen zijn, van voren gezien, tamelijk breed en de hals is nog vrij sterk gebogen. Het hoofd is echter reeds hooger aangezet dan voorheen (zie de afbeelding op de volgende bladzijde.)

De Italiaansche schilderschool kwam toen sterk op en bewoog zich aanvankelijk meestal om onderwerpen uit de Bijbelsche geschiedenis. Intusschen, ook hierbij waren paarden nu en dan te gebruiken. Zoo werd de aanbidding der drie Koningen geschilderd door Gentile da Fabriano, die leefde vóór 1428. (Academie te Florence). Op dit schilderstuk ziet men mooie, slanke paardenfiguren met Oostersch bloed, edel van vorm, met intelligente, hoog aangezette hoofden en levendige standen.

In het bloeitijdperk der renaissance koos men weer meer wereldsche onderwerpen bij de beoefening der beeldende kunst. De schilder Leonardo da Vinci te Florence maakte in 1504 — 1506 een groote wandschildering, voorstellende den slag bij Anghiari, waarin de Florentijnen de zege behaalden over het Milaneesche leger. Het is voornamelijk een ruitersgevecht, waarbij gebruik werd gemaakt van de zware strijdrossen met lange, zwaar behaarde staarten, die in dien tijd nog de overhand hadden.

Men ziet hieruit, dat naast het zware strijdros van West-Europa der middeleeuwen ook het lichte Oostersche paard reeds zeer goed bekend was en dat de Italiaansche schilders het verschil

(Vervolg).

tusschen die beide typen wel degelijk in het oog hielden en in hun kunstscheppingen voldoende lieten uitkomen.

Keizer Karel V te paard werd in het begin der 16e eeuw geschilderd door Titiaan. Deze mooie schildering voert ons naar het Prado te Madrid. De keizer is gezeten op een galoppeerend paard met sterk gebogen hals en fijn hoofd. Het is de bekende, uit het renaissance-tijdperk stammende Spaansche genet (kruising van het Westersche paard met de door de Moeren in Spanje ingevoerde lichte Oostersche paarden). Het is een mooie, elegante figuur met klein hoofd. Het voorhoofd van het paard is versierd met een breede plaat, waarop een vederbos. Het wordt gereden onder schabrak met kort onderdekkleed.

Uit het laatste tijdperk der renaissance stamt ook het ruitersstandbeeld van Philips III van Spanje, vervaardigd door Giovanni da Bologna en Pietro Tacca te Madrid. Deze vorst werd uitgebeeld op een paard, dat blijkbaar een edel strijdros moet voorstellen. Het is vrij zwaar gebouwd met diepe borst en buik en kort kruis. Het hoofd is klein en vertoont een halven ramskop; de hals is fijn en bedekt met een fijne huid, waarin fijne plooitjes te zien zijn; de manen zijn kort en de staart is lang.

Ook uit meer noordelijk gelegen landen zijn eenige kunstuitingen tot ons gekomen, stammende uit de 15de en 16de eeuw. In Frankrijk en Bourgondië hield men zich sedert het midden der 14de eeuw reeds bezig met het vervaardigen van miniatuurschilderingen. Daarvan werden o. a. vele verzameld door den Hertog van Berry te Parijs, broeder van Koning Karel V van Frankrijk, die leefde van 1340 — 1416. Zij kwamen veel voor op gebeden- of getijdeboeken (livres d'heures) en dienden o. a. om het karakter der maand aan te geven. Zoo verbeeldden zij de grondbewerking met de ploeg, den hooibouw, de jacht en andere bezigheden in de verschillende getijden. Een dezer miniaturen, welke zeer fraai en duidelijk is, verbeeldt het eggen en zaaien. Zij vertoont ons een paard voor een eg, met een zaaier er naast. Een man zit op het paard, welks lichaam voor ongeveer een derde gedeelte is bedekt met een wit dekkleed, terwijl het trekt in een gareel. Het paard is tamelijk zwak gebouwd met sterk afhangend kruis en zwaren, laag aangezeten staart, terwijl in de beenen weinig teekening voorkomt. Het vertoont dus een geheel ander type dan het zware ridderpaard van die dagen, terwijl het eveneens mist het edele voorkomen van het Oostersche rijpaard, bij vorsten en prinses in gebruik. Het was zeker reeds toen als nu: de paarden, die den haver verdienen, krijgen ze niet.

Een geheel ander beeld vertoont de kopergravure van Albrecht Dürer, vervaardigd in 1513, voorstellende den ridder, in strijd met dood en duivel. Het paard van den ridder vertoont een fiere houding met opgerichten hals; het is middelzwaar en sterk gebouwd, met gespierde beenen en duidelijk sprekende

HET PAARD IN DE BEELDENE KUNST.
HET RUITERSSTANDBEELD VAN DEN CONDOTTIERE COLLEONI
TE VENETIË, VERVAARDIGD DOOR ANDREA DEL VERROCHIO
(± 1470).

Dit beeld is onlangs uit Venetië naar veiliger oorden vervoerd.

gewrichten. Het hoofd is wigvormig, iets laag aangezet met vooruitstaande ooren en opengesperde neusgaten (geslipnoest?). De hals is zwaar, bezet met kortgeknipte manen, terwijl de spierbundels goed zichtbaar zijn. De staart is bij de hakken afgeknipt. Het wordt gereden onder een zadel, dat voor en achter met banden is bevestigd. Men ziet hierbij het dubbele bit (snaffel en schaarbit) reeds in gebruik, evenals stijgbeugels. Op blz. 491 is een ander bekend paard van Dürer gereproduceerd.

De vorsten uit dien tijd lieten zich gaarne schilderen met veel pracht en praal. Een voorbeeld daarvan is de schilderij, voorstellende de ontmoeting tusschen Frans I van Frankrijk en Hendrik VIII van Engeland. De koningen zijn gezeten op witte paarden, terwijl het groote gevolg bereden is op schimmels, bonte, grijze en bruine paarden. Deze schilderij bevindt zich op het groote lustslot Hampton Court nabij Londen, waar vele overeenkomstige schilderijen voorkomen uit lateren tijd.

Van Frans I bestaat nog een ander ruitersportret, omstreeks 1540 geschilderd door Jehan Clouet (oorspronkelijk Italiaansche kunst). Het paard is isabel-kleurig met donkere manen en onderbenen. Het is middelzwaar van bouw, met edel hoofd, rond kruis, langen staart en vertoont den toen zoo geliefden Spaanschen pas (stepgang). Het wordt gereden onder schabrak, naar achteren verlengd met borduurwerk en voorzien van lang afhangende kwasten. Het hoofd is met een grooten vederbos versierd. De manen zijn half lang geknipt, terwijl het stangbit voorzien is van zeer lange scharen. Het geheel is zeer pompeus.

(Wordt vervolgd).

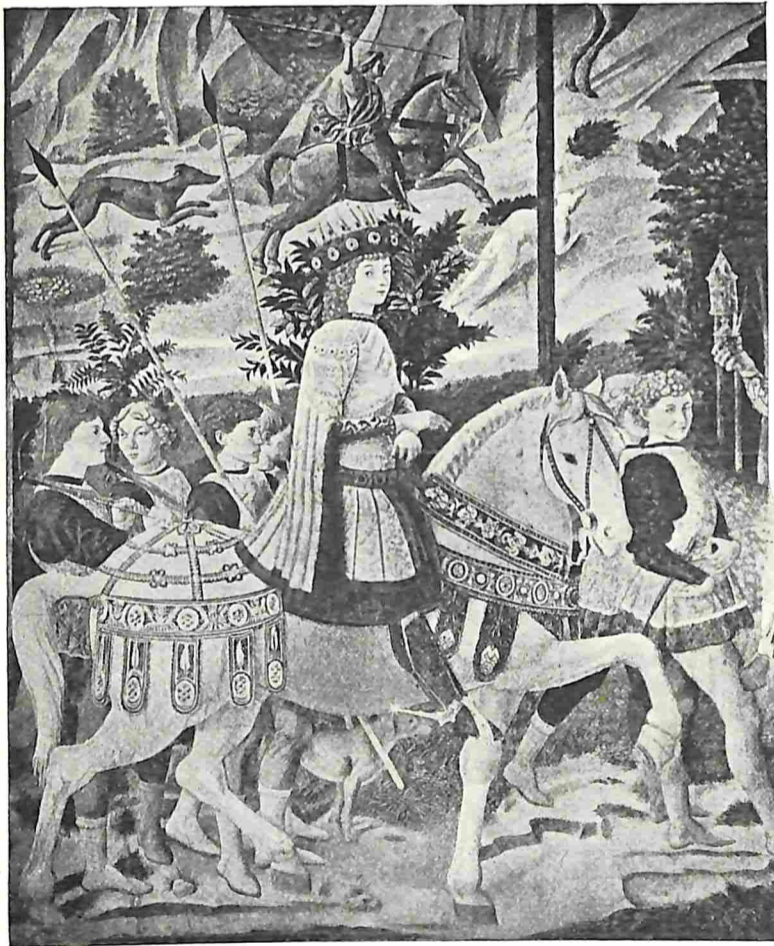
A. v. L.

Uit Beethoven's testament van 6 October 1802 over zijne toenemende doofheid.

In Lamprecht's *Deutsche Geschichte* vindt men een gedeelte van Beethoven's testament van 6 October 1802, de plaats nl., waar de geniale 31-jarige kunstenaar over zijne toenemende doofheid klaagt. Ik deel er het volgende uit mee:

„Nog was het mij niet mogelijk tot de menschen te zeggen: spreekt luider. schreeuwt aan mijn oor, want ik ben doof. Ach, hoe zou het me ook mogelijk zijn, daardoor de zwakheid van een zintuig toe te geven, dat bij mij in een hooger graad van volkomenheid dan bij andere menschen behoorde te zijn; van een zintuig, hetwelk ik weleer in de grootste volkomenheid bezat, in eene volkomenheid, zooals maar weinigen van mijn vak hebben, of gehad hebben. O, ik kan het niet! Daarom vrienden, hergeeft het mij, als gij me daàr ziet terugtrekken, waar ik me zoo gaarne onder u zou hebben bevonden. Dubbel leed zou mij mijn ongeluk veroorzaken, indien ik daardoor nog bovendien moest miskend worden. Voor mij mag geen ontspanning door 't verkeer met menschen, gezellig onderhoud, wederkerige ontboezeming, meer bestaan.”

„Welke verootmoediging voor me, als iemand naast me stond en

HET PAARD IN DE BEELDDE KUNST.
GEDEELTE VAN HET FRESCO IN DE HUISKAPEL DER
MEDICI DOOR BENOZZO GOZZOLI.

van verre eene fluit hoorde, terwijl ik niets vernam. Zulke ondervindingen brachten me na aan de wanhoop; en het scheelde maar dervinging, of ik had aan mijn leven een einde gemaakt. Alleen zij, weinig, of ik had aan mijn leven een einde gemaakt. Alleen zij, *de kunst*, hield mij er van terug. Ach, ik voelde, dat het mij onmogelijk was, de wereld te verlaten, voor en aleer ik al datgene had gewrocht, waartoe ik mij voortzetten; het was waarlijk zoo bleef ik dit ellendige leven voortzetten; het was waarlijk rampzalig, en dan met een zóó prikkelbaar lichaam, dat eene eenigszins snelle emotie mij van den besten in den slechtsten toestand overbrengen kan. Geduld, — zoo noemt men het, moet ik tot mijn leidsman nemen. Ik heb het gedaan. Onafgebroken, hoop ik, zal mijn besluit zijn om te volharden, tot het den onverbiddelijken Parcen behaagt, den draad door te knippen. Misschien kan het nog wat beter worden, misschien niet; ik ben gelaten. Reeds op mijn achtentwintigste jaar gedwongen te zijn om filosofie te worden, dat valt niet gemakkelijk, voor den kunstenaar nog minder dan voor wien ook onder de menschen. Gij, God, gij ziet in mijn binnenste, en weet, dat daarin menschenheid woont en de neiging om wel te doen. O menschen, als gij dit eens lezen zult, en misschien ook tot de ongelukkigen als ik behoort, troost er u dan mee in mij één van uwe gelijken te vinden, die ondanks alle hinderpalen der natuur, toch nog alles gedaan heeft, wat in zijn vermogen was, om in de rij der waardige kunstenaars en menschen opgenomen te worden. S.

INTERLAKEN IN OORLOGSTIJD.

INTERLAKEN 5 Augustus 1918.

Beste Anny,

KINDJE, wat heb ik je verwaarloosd: peccavi! Al die lange, lange maanden, dat ik door de wereld zwerf, heb je niets van mij gehoord. Deêz' Zondagmiddag, bekruipt mij de wroeging; ik heb het heilige voornemen mijn leven te beteren en je geregeld te schrijven over de gewone dingen des dagelijkschen levens, waar ik ook ben in deze groote wereld, die eigenlijk toch wél héél klein is.

Thans zit ik in Zwitserland, woon op 't oogenblik in „Victoria” te Interlaken; mag ik vandaag mijn eersten brief aan je schrijven, na lang — te lang! — gezwegen te hebben?

Kindje, dan toch, wat is Interlaken veranderd! Toen wij er vroeger jaren — eer nog een wereldoorlog der menscheit met geeselen sloeg — hebben gewoond, samen met Henny, die nu je beter-ik is, was Interlaken middenpunt van het internationale mondaine leven in Zwitserland. En thans?

Langs den Hoogen Weg staan, nog immer, de hotels in ononderbroken rij. Maar die groote kubusen zijn ook het eenige wat mij de herinnering levendig houdt aan wat wás — eertijds!

Interlaken is thans een toevluchtsoord voor geïnterneerde Franschen en Engelschen. Zij geven nog een schijn-cachet aan het pret-oord van internationale welgevoeg'lijkheid van voor dien gedenkwaardigen dag van den eersten Augustus 1914 — hoe lang is dat alweer geleden?

De groote hotels zijn schaarsch bevolkt, dit vierde of vijfde — ik weet het zoo waarlijk niet meer? — oorlogsjaar. Het Kurhaus, eertijds verzamelplaats van alle vreemdelingen, waar men raadde, of aan het tafeltje links van ons Bulgaarsch, of Roemeensch, werd gesproken, is nu slechts hier en daar bezet door de blauwe Fransche, de khaki Engelsche, uniformen. 't Is het oude Interlaken niet meer.

In de speelzaal tolt nog steeds de gummi-bal, over de bouletafel, valt nog steeds op het nummer, dat we *niet* gespeeld hebben, maar de croupier haalt de simpele franken naar zich toe, waar hij vroeger gewoon was de Zwitsersche rijksdaalders — maximum inzet — in zijn kas te harken.

Kindje, dan toch, in die verhouding ligt gansch het Interlakensche leven van den jare 1918 besloten. Wellicht, ik ontveins mij dit geenszins, is de verhouding nog erger; niet één tegen vijf, zeker één tegen tien, welhaast zelfs één tegen twintig.

Het gaat met Interlaken op het oogenblik even bergaf, als met Scheveningen, sedert tientallen jaren, het geval is geweest. In het einde van de vorige eeuw, zelfs nog in de eerste jaren van de twintigste, was Scheveningen metterdaad internationaal verzameloord van de groote wereld: de heele, de drie-kwart de halve, de éénkwart wereld. En nu? Scheveningen is nu pret-oord — ge voelt het verschil, kindje? — van goedige Haegschen en Haegenaars, ongoedige Rotterdamers en Rotterdamers, zelfs domme bewoonsters en bewoners van de vaderlandsche provincies, die zich aan het klatergoud van Scheveningen vergapen, meenende, dat *dit* Het Grootte Leven is.

Wellicht vindt je het, in je kind-vrouw-tjes-hoofdje, lichtelijk wréed, dat ik op deêz' wijze zoovele illusietjes verstoer; die in de buurten van Archipel, Bezuidenhout, in Mathenesserlaan en Avenue Concordia, in Arnhem, Woerden, Delfzijl en Venlo nog naarstiglijk werden gekoesterd. Geloof me, beste Anny, te oud ben ik reeds, dan dat verstoring van menschenlijke gelukzaligheidjes in mijn bedoeling zoude kunnen gelegen zijn. Wie, die zelf illusies gehad — en verloren — heeft, kan het over deszelfs harte verkrijgen iets te verstoren, wat voor een medemensche toppunt van eigendunkelrijk welbehagen is?

En toch, en toch, al deêz' klein-menschenlijke gedachtetjes gaan mij door het hoofd, nu ik Interlaken terug gezonken moet vinden in de laag-bij-de-vloersche omgeving van 't Scheveningen der laatste tien, vijftien jaren.

Na het noenmaal — oh, men eet nog zeer goed in Zwitserland

— heb ik mijzelf onder den arm genomen en naar het Kurhausgeleid. Welk een getal blauwe, en khaki uniformen! Ze hokken samen, doen gewichtig, hedenavond geeft de vereeniging van geïnterneerden te Interlaken een voorstelling. Voor wie eigenlijk? Voor de drie, zes, tien vreemdelingen, die in Interlaken wonen? Voor de tien, twintig, dertig bewoners van Interlaken zelf? Of spelen ze wellicht voor de kameraden, Franschen en Engelschen, geïnterneerd als zij zelf zijn?

Vandaag, met den Zondag, is het „Entrée libre”, „Free Admission”, „Freie Eintritt” — men bemerkt het aan het, niet slechts uiterlijk, Zondagsche publiek. Mon Dieu, wát is er een menselijke vlakheid in deez' wereld!

Zelfs in het vredige Interlaken laat de wereldoorlog mij niet los. Kan het ook wel anders? Dit ontzag'lijke menselijke leed van nu reeds vier jaren lang, heeft zoo in ons aller bestaan ingevreten, dat we niet meer bij machte zijn het van ons af te schudden. Het wereldgebeuren houdt ons in deszelfs klauwen gevangen; geen, die er kans toe ziet zich er aan te ontworstelen. Men moet er wellicht op de Hoogvlakte van Thibet voor wonen, als lama, in de wentelingen van het Wiel, rust voor ziel en lichaam vinden, om er zich ganschelijk aan te kunnen onttrekken.

Gisteren, eergisteren, regende het hier voortdurend. Uit de egale luchten drupten staag de gecondenseerde waterdeeltjes, van de Jungfrau was geen schijn meer te bekennen, doch ook de vlakbij gelegen, lagere toppen schenen onwezenlijk achter het vochtige gordijn, dat zwaar over de Interlakensche omgeving hing.

Zóó is eigenlijk de wereld altijd: grijs, eentonig, vervelend. Slechts enkele uren weten wij onszelf daaraan te onttrekken, dan schijnt voor een wijle — oh, zoo kort! — de zonne door de wolken, waarmede we eigen gemoed hebben moeten behangen, gedwongen door der jaren Leed.

Kindje, moeten we dan niet meer dan dankbaar wezen, dat één zonnige Zondagmiddag ons der gelegenheid biedt even te kruipen uit de schulp van het slakkenhuisje, waar we ons leven doorbrengen, ons eindelijk eind' in verbeiden?

Geen vroolijke brief, hoor ik je mompelen, nu je — met Henny — dit eerste Zwitsersche epistel in handen krijgt. Gewisselijk, beste Anny, je hebt gelijk, Doch — eilacie! — onze brieven zijn slechts afdrukken van de indrukken onzer ziel.

Met deze slechts schijnbaar wijsgeerige opmerking wilde ik afscheid van je nemen.

Tot spoedig weerziens, zij het slechts per brief. Het weerzien zelve kan nog lange duren.

Geloof mij, als steeds, je oude, wereldwijze vriend,

HAGANUS.

PAULTJE

DOOR MADELEINE HEYDESTEIN.

HOE kwam ik eigenlijk op het idee? 't Was onzinnig, en wat zou ik er mee bereiken? maar ik zei immers al, dat ik wanhopig was; ik zou toch wel ergens voor deugen, en wat zou er van mij worden als ik in huis bleef, stof afnemen en kopjeswasschen en zoo voort, en geen geld genoeg om goede kleren te koopen. Ik werd er hoe langer hoe meer van doordrongen, ik moest handelen. Ik sprong op, danste in mijn eentje door de kamer, sloop stilletjes naar mijn kamertje, en draaide het slot om. Nu, een goeden indruk maken, dat was de hoofdzaak, want natuurlijk zouden er meer jongens zijn die daarop schreven. Mijn épistel luidde als volgt:

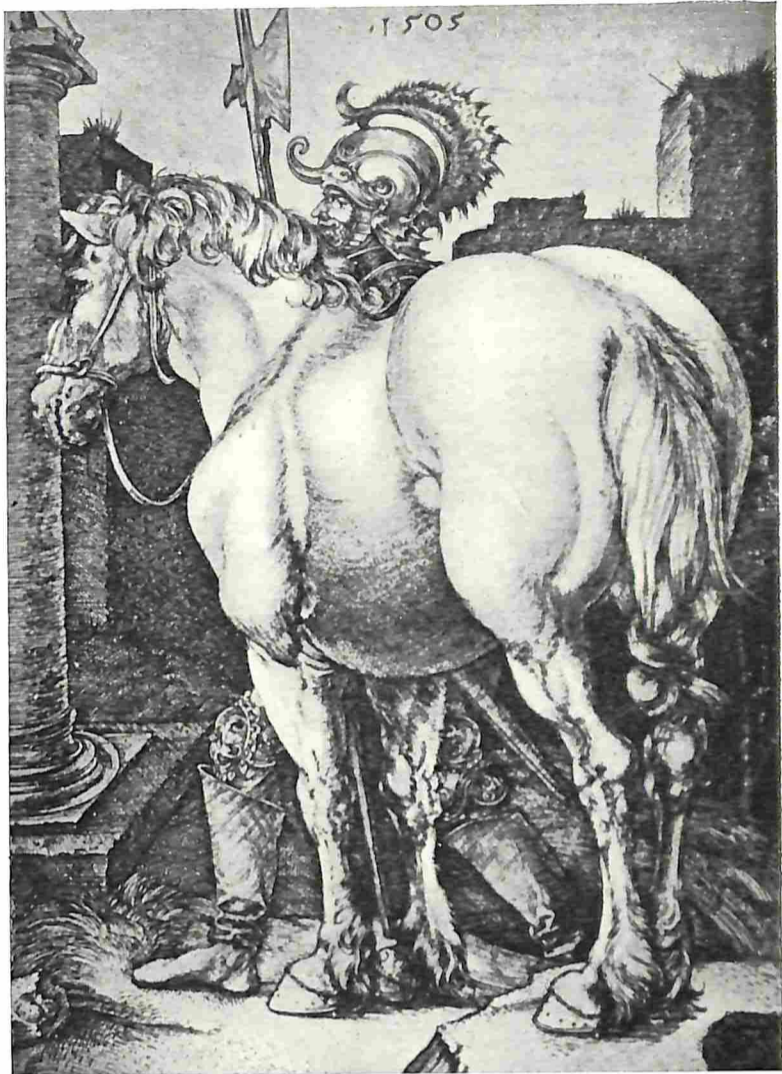
Geachte Heer,

U vraagt een nette jongen, nu geloof ik dat de meeste jongens op dien leeftijd vrij slordig zijn, en dikwijls vuile handen hebben, door dat je altijd van alles hebt te doen, begrijpt U. Je moet ten eerste dikwijls de kachel vullen, en ook wel aanmaken, als het ongeluk wil dat hij is uitgegaan. Ik verzeker U, dat ik er mijn leven voor zou willen geven om gauw wat te verdienen. Waarom? dat kan ik U zoo allemaal niet vertellen. Maar er zijn meer kinderen in huis die al verdienen, en ik niets, begrijpt U dat het voor mij héél onaangenaam is, en het is zoo vernederend, mijn zuster verdient al, en zij is een vrouw, en ik nog heelemaal niets. Toe laat U mij eens komen? Ik zal heel erg mijn best doen. Ik ben zeventien jaar. Met eerbiedige hoogachting Uw dw. dienaar
Paul Wendelaar.

Ik las en herlas mijn brief, sloot een postzegel in, en verdween naar de bus. Ik lachte om mijn opgegeven leeftijd, want ik was al twintig.

De zon scheen alsof het lente was, en wat mij bezielde weet ik niet, maar ik voelde mij zoo licht als een veertje en vol goeden moed. Morgen zou er misschien al antwoord komen. . . dus ik moest op mijn hoede zijn, de bus bewaken als een schildwacht.

Mijn neefje Fred, een goede jongen, moest mij helpen. Het gelukte mij dien avond, daar een jongens-pak, jas, grijze pet, en een paar kaplaarzen te bemachtigen, zooals het heette voor een comedie-stukje. Maar nu de groote moeilijkheid: mijn lange haren. Ze af laten knippen? Waarom eigenlijk niet? 't Zou me bovendien een goede tijdsbesparing zijn, want het kammen, borstelen en vlechten duurde minstens een kwartier. Ik plaatste mij voor den spiegel, en trok de haarspelden uit de zware vlechten die ik achter tegen het hoofd draag, schudde ze naar achter, zij vielen nog een eind over mijn middel. Ik nam ze tusschen mijn handen, en weer moest

HET PAARD IN DE BEELDENDEN KUNST.
HET Z. G. N. „GROOTE PAARD” VAN ALBRECHT DÜRER.

ik aan vader denken, die ze om zijn vingers wond, en er weleens een zoen op drukte. Neen, het afknippen, dat ging niet. Mijn enige schoonheid opofferen? Neen, dat niet. Moedig trok ik er op uit, om mijn jongens-toilet te voltooien.

Alles liep mij mee; ik huurde een vrij natuurlijke pruik. Maar nu iemand te vinden die mij genegen was, en waar ik mij dagelijks zou kunnen verkleeden. Dat zou mij nog het meeste hoofdbreken kosten. Hoe ik ook peinsde, ik kon niemand bedenken die daarvoor in de termen viel. Het moest iemand zijn die ik kon vertrouwen, en die eenige voorliefde voor mij persoonlijk had.

Plotseling schoot mij iets te binnen. Leentje, oude Leentje. Als ik die eens onder den arm nam. Zij was altijd de goedheid zelve, en verdroeg met engelen-geduld al mijn grappen en plagerijen. Zij was een oude naaister, kende ons van toen wij kinderen waren, en was kort na ons in de stad komen wonen bij haar getrouwde dochter. Maar het ging niet zoo gemakkelijk als ik mij had voorgesteld. Leentje opperde allerlei bezwaren, die niet in mijn hoofd waren opgekomen.

Neen, het was niet fatsoenlijk voor een meisje een mans-pantalon aan te doen, en dan zoo over straat. „Gut juffrouw Cécile, als de politie u snapt, mot u geloof ik de gevangenis in, en luister nou eens naar een oude vrouw, het is niet fatsoenlijk.”

„Leentje, ben ik dan niet fatsoenlijk?” kon ik niet nalaten te zeggen en ik geloof dat in mijn blik een schijn van verwijt lag.

„Maar mijn lieve kind, jij niet fatsoenlijk? de hemel vergeve het me, je bent een engel, maar ach, je kent de slechte wereld niet, heusch juffrouw Cécile, je weet er niet zooveel van, hoe slecht de mannen zijn, niet zooveel”. En met heftig gebaar streek zij de eene hand over de ander.

„Toe Leentje, laat mij nu eens begaan, je zult zien, het komt goed uit; vader zei altijd: „Cécile heeft een bescherm-engel, en die zal wel maken dat zij een goede vrouw wordt, en een gelukkige vrouw,” maar gelukkig ben ik nog niet, neen, heel ongelukkig.”

„Maar kind?” en in haar voorhoofd plooiden zich diepe rimpels.

„Och Leentje, toe wees nu niet boos, maar heusch, je moet me helpen, want ik moet geld verdienen, en dit is de eenige manier om er in te komen, heusch de eenige manier. Jij weet nu dat ik een meisje ben, maar of ik nu een jongen ben of een meisje, maakt dat nu zooveel verschil in jouw oogen, als ik geen kwaad doe?”

„Ja, och lieve kind, daar heb je wel gelijk in, je weet een mensch altijd om te praten, je zou de grootste booswicht den hemel in praten, maar och gut, als ik aan mevrouw denk dan, ben ik bang dat zij 't mij nooit vergeeft.”

„Heb je nooit gehoord van Ross, die jonge vrouw die dienst nam als soldaat? Heb je er nooit van gehoord? Vader vertelde er mij van, 't was eenig, weet je, zij was zoo'n aardige flinke soldaat dat de meisjes dol op hem waren, zij wisten natuurlijk niet dat zij geen echte man was, leuk hè?”

Leentje schudde bedenkelijk het hoofd, zij kon het blijkbaar maar matig leuk vinden, en antwoordde: „Nou kind, ik kan het toch in de verste verte niet goed vinden van zoo'n mensch, ik zeg maar zooals je geschapen bent, zoo moet je blijven, wat je bent.”

* * *

Alles liep mij mee; uitkijkend naar den postbode, zag ik hem aankomen, een brief in zijn hand. Aan Paul Wendelaar, van Blankenbergstraat 120; daar stond het. Mijn hart klopte als een bezetene, toen ik het bewuste document in mijn bezit had en achter de deur schoof ik het vlug in mijn blouse. Als een muis sloop ik naar mijn kamertje, en opende den brief.

Het waren maar enkele, onbeduidende regels, ik veronderstelde door klerk of candidaat geschreven. Ik moest mij den volgenden dag om tien uur melden, en veertien dagen op proef komen, voldeed ik, dan zou ik voor vast worden aangenomen, en muntte ik uit door ijver, dan zou mij later de gelegenheid gegeven worden tot klerk op te klimmen. Toen ontzong mij plotseling de moed. Wat had ik gedaan? Wat ging ik beginnen? Ik, de dochter van een notaris, als loopjongen mij aanmelden? Neen, het ging immers niet, het was te bespottelijk, en als het uitkwam, wat dan? Ik moest het afschrijven, kon er wel iets op vinden, dat ik reeds in een andere betrekking geplaatst was, of iets dergelijks. Ik steunde het hoofd in mijn handen, en zuchtte. Had ik al die moeite tevergeefs gedaan? Wat wilde ik dan, in huis blijven, opgesloten in dit kleine bovenhuis, en een arme, oude vrijster worden? Altijd een leege porte-monnaie, stof afnemen, en nog eens stof afnemen. Wat moest er van mij worden. Oom Karel dacht er niet over ons te helpen, hij behoort tot de hoogst-aangeslagenen, maar bekommert zich nooit of te nimmer om ons, neen schijnt ons juist te ontwijken.

Het was erg kinderachtig van me, maar ik voelde mij zoo eenzaam, zoo ongelukkig, dat ik op mijn bed neerviel, en mijn gezicht in het kussen verborg, dat niemand mijn snikken zou hooren.

„Cécile waar ben je?” hoorde ik Anne-Marie's stem. Was het al zoo laat? en zij al thuis van school? Ik vloog op, waschte mijn oogen met koud water, en haastte mij naar binnen.

MIJN EERSTE DAG ALS LOOPJONGEN.

„Dag mijnheer!” zei ik en nam mijn pet af en hoewel ik mij voorgenomen had, te doen alsof ik héél flink was, bloosde ik, maar blijkbaar was mijn stem zoo zacht dat niemand van de heeren het schein te hooren. Mij omkeeren en het op een hand zetten, was het werk van een oogenblik, maar juist op dat moment stond een van de heeren op, en keek mij aan.

Wat het was weet ik niet, maar hij kwam naar mij toe, en zei: „Zoo, ben jij Paul Wendelaar?” keek mij vriendelijk aan, klopte mij eens op mijn schouder en vervolgde: „Ga maar eens mee, ik zal je wel bij den notaris brengen, en je hoeft heusch niet bang te zijn jongen, 't zal best gaan.”

In mijn verbouwereerdheid antwoordde ik niet, maar ik hoop dat hij aan mijn gezicht zag hoe dankbaar ik hem was.

Hij opende een deur, en zei: „Notaris, hier is de jongen, Paul Wendelaar, zal ik hem werk geven, of wilt u eerst met hem spreken?”

Nooit vergeet ik dat oogenblik; de notaris, een man van middelbaren leeftijd, grijzend haar, bleef doorschrijven, en zei: „Zoo is hij daar, kom eens hier Paul?”

HET VLAAMSCHE LANDSCHAP BIJ HET BELGISCHE FRONT.

Ik deed een paar stappen naderbij, en toen de notaris opkeek, zei ik: „Dag mijnheer,” en boog met het hoofd; de pet had ik in mijn hand.

„Zoo, ben jij Paul, nu doe maar goed je best, en doe stipt wat ik of een van de andere heeren je opdragen. Je begint met vijf en twintig gulden in de maand, maar als je goed je best doet, dan krijg je zes, ga nu maar naar mijnheer van Dedem, die zal je wel zeggen wat je doen moet.”

Ik zei: „Ja mijnheer, dank u wel,” en verdween.

Toen ik de deur achter mij sloot, en mij alleen in de gang bevond, herademde ik. Ik drukte de hand tegen mijn fel kloppend hart, en moest mij zelf vreugde bekenen dat men niets buitengewoons aan mij schein te ontdekken. Wat zou men mij voor werk laten doen? Kachels stoken, en aanmaken? waar ik zoo het land aan had, boodschappen doen, en misschien de kantoren aanvegen? Hoe lang ik daar stond, ik wist het niet; allerlei gedachten bestormden mij. Eindelijk vermande ik mij, klopte aan, en trad het kantoor binnen waar ik mijn eerste entree had gemaakt. Nu waren aller oogen op mij gericht, en ik zag met een oogwenk, dat de twee jongste klerken elkaar aanstootten, en lachten. Tot mijn ergernis voelde ik het bloed naar mijn wangen gaan, ik sloeg de oogen neer, en haastte mij naar het bureau van mijnheer van Dedem, dat eenigszins apart stond van de anderen, en gedeeltelijk door een hoog, houten scherm aan het oog van de andere heeren onttrokken werd.

„Kom eens hier Paul, kijk eens, je moet dit stuk bij mijnheer B. brengen, het adres staat er duidelijk op, ken je den weg goed? Doe dat maar eerst, en dan kom je maar weer hier. Vraag mijnheer te spreken, en wacht op antwoord; mocht mijnheer niet thuis zijn, dan geef je het stuk maar af, en zegt dat je morgen om antwoord zal komen, zal je het niet vergeten?”

„Neen mijnheer,” en vlug verwijderde ik me.

Ik deed de boodschap, en toen ik warm van het harde loopen terug kwam bij mijnheer van Dedem, zei hij: „Nu, je bent gauw terug, en is dit het antwoord?”

Hij bladerde tusschen enkele papieren, en mij bij den arm trekkend, zei hij: „Kijk eens, kom eens hier naast me zitten, op die kruk, zoo, en je schrijft héél goed, nu schrijf je dit stuk eens heel netjes over; dat zal wel gaan, is 't niet?” Weer vloog het bloed naar mijn wangen.

„Nu, je hoeft niet zoo verlegen te zijn, 't zal best gaan hoor, waarom ben je eigenlijk al van school, is het zoo noodzakelijk dat je wat verdient?”

„Ja mijnheer, en mijn zuster Anne-Marie verdient ook, ik koste zooveel geld.”

„Zoo, nu je moet maar goed je best doen, ik zal je wel helpen, maar alleen als je mij geen reden geeft tot ontevredenheid.”

Ik durfde hem niet aan te zien, want ik was alweer kinderachtig, de tranen kwamen in mijn oogen, en ik had iets willen zeggen, n.l. dat ik heel erg mijn best zou doen; maar ik schoof willen en weer op de ongemakkelijke, veel te hooge kruk, en begon te schrijven.

„Nu, je hoeft niet bang te zijn dat het niet gaan zal, Paul, als je iets niet weet, dan vraag je het maar.”

Ik knikte van ja, en schreef door, maar toen ik even later eens terzijde naar hem keek, zag ik dat zijn blik op mijn handen rustte.

„Zeg Paul, je had eigenlijk een meisje moeten zijn, je hebt net meisjeshanden.”

Graag had ik een enkel woord met hem gewisseld maar bang mij te verraden, lachte ik ietwat verlegen, en ging door met schrijven. Ik was ondertusschen vreeselijk bang mij te verschrijven, want hoewel ik een vrij regelmatige hand heb, was mijn schrift dien eersten morgen minder vast, hoe ik mij ook inspande; en van vroeger wist ik hoe mijn vader geen doorhaling duldde en hoe nauwkeurig en accuraat dit werk gedaan moet worden.

„O, wat vreeselijk,” het ontviel me, en ik boog mij dieper over mijn werk.

„Wat is er, heb je 'n vergissing gemaakt?”

„Ja mijnheer, ik weet geen raad, 't spijt me vreeselijk.”

„Kom eens hier, is 't zoo erg?” Toen ik naast hem stond, zei hij bemoedigend: „Nu, je hoeft me niet zoo angstig aan te kijken, zoo erg zal 't niet zijn. O, is 't dat haaltje? nu laat maar net zoo staan, gelukkig geen letter te veel, en dat zal je ook nog wel eens gebeuren, 't is verder heel goed, héél goed, maar luister eens, beste jongen, zie ik er zoo boemanachtig uit, dat je zoo angstig kijkt?” en hij klopte mij vriendelijk lachend op den schouder.

„Nu, maak het maar rustig af.”

Na ongeveer een halfuur stond mijnheer van Dedem op, en boog zich over mijn werk, zijn schouder raakte mijn oor, ik durfde hem niet aan te zien, en keek 'star op mijn werk. (Wordt vervolgd.)